บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

โดยที่ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ตัวละครที่มีปัญหาทางจิตใจคือมีพฤติกรรมทางเพศที่ถือว่าผิดปกติ ในการวิจัยครั้งนี้จึงจำแนกเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรักร่วมเพศ
    1.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องรักร่วมเพศ
    1.2 สาเหตุของการเป็นรักร่วมเพศ
    1.3 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์
        1.3.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ ซิกมันด์ ฟรอยด์
        1.3.2 ทฤษฎีจิตสังคมของ อีริค เอช. อีริคสัน
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมตามแนวจิตวิทยา

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรักร่วมเพศ

<u>ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องรักร่วมเพศ</u> แต่เดิมในสังคมมนุษย์โดยทั่วไปมักถือว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องน่าอับอายที่ควรปิดบังซ่อนเร้น จนกระทั่งวิชาจิตวิทยาเกิดขึ้นจึงได้มีการพูดถึงเรื่องเพศอย่างเปิดเผย และถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ จากการศึกษาของนักจิตวิทยา และนักมนุษยวิทยาสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับเรื่องเพศนี้ได้ว่า ความสุขทางเพศเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ เพื่อแสวงหาความพอใจทั้งยังเป็นการสืบพันธุ์ ซึ่งเป็นไปโดยธรรมชาติและอัตโนมัติ แต่อย่างไรก็ดี ลักษณะการตอบสนองทางเพศและพฤติกรรมทางเพศของบุคคลบางคนก็อาจแตกต่างกันออกไปตามประสบการณ์ การฝึกฝน สภาพอารมณ์และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสุขภาพร่างกายและ

การอบรมเลี้ยงดูซึ่งล้วนมีอิทธิพลทำให้พฤติกรรมทางเพศมีความเปลี่ยนแปลงไปจากธรรมชาติอันควรจะเป็น จึงทำให้เกิดพฤติกรรมผิดปกติทางเพศขึ้นได้ในหลายลักษณะ (กำธร จ่างทอง. 2528 : 77)

อบรม สินภิบาล (2521 : 151-152) กล่าวถึงความผิดปกติทางเพศสรุปได้ว่าพฤติกรรมทางเพศที่ผิดไปจากการยอมรับของสังคม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่คนส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติกันและอาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับผู้อื่นนั้นมีอยู่หลายแบบซึ่ง แกกนอน และไซมอน (Gagnon and Simon) ได้แบ่งไว้ 3 ลักษณะดังนี้

1. ความผิดปกติในการมีความสัมพันธ์ทางเพศซึ่งบางสังคมยอมรับแต่บางสังคมไม่ยอมรับ (Normal Sexual Deviation) เช่น การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง การมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงาน การเปลี่ยนสับคู่กัน เป็นต้น

2. ความผิดปกติทางเพศที่ทุกสังคมไม่ยอมรับ (Abnormal Sexual Deviation) เช่น การอวดอวัยวะเพศ ถ้ำมองหรือแอบดู การมีความสุขทางเพศด้วยการทำร้ายผู้อื่นหรือจากการทำร้ายตนเอง การมีเพศสัมพันธ์กับญาติพี่น้อง การข่มขืน การร่วมเพศกับสัตว์ เป็นต้น

3. ความผิดปกติของบุคคลที่กระทำเป็นกลุ่ม (Socially Organized and Related Sexual Deviation) เช่น โสเภณี การมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน การมีความสุขกับการแต่งตัวเป็นเพศตรงข้าม เป็นต้น

คำว่า "รักร่วมเพศ" เป็นศัพท์ทางวิชาการซึ่งแปลมาจากภาษาอังกฤษว่าโฮโมเซกส์ชวล (Homosexual) หมายถึง บุคคลที่มีความรู้สึกทางเพศ หรือมีพฤติกรรมที่ต้องการมีสัมพันธ์ทางเพศกับบุคคลที่เป็นเพศเดียวกัน (วัลลภ ปิยะมโนธรรม. 2532 : 63) ซึ่งคำว่า "โฮโมเซกส์ชวล" นี้มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า Homoios แปลว่า เหมือนกัน เดียวกัน บัญญัติขึ้นโดยนายแพทย์ชาวฮังการีนาม เบงเกิร์ต (Benkert) เมื่อ

ค.ศ.1869 ต่อมามีศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกผู้ที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศหญิงว่า เลสเบียน (Lesbian) คำว่า "โฮโมเซกส์ชวล" จึงกลายเป็นคำที่ใช้เรียกเฉพาะผู้มีพฤติกรรมรักร่วมเพศชาย (ชุมศักดิ์ พฤกษาพงษ์. 2530 : 16) ในปัจจุบันคำเรียกรักร่วมเพศชายที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายคือ เกย์ (Gay) เป็นคำที่คนกลุ่มนี้ตั้งขึ้นเอง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพวกเขาต้องการจะกลบเกลื่อนปมด้อยของตัวเองที่มีมาช้านานแล้วก็ได้ เพราะคำว่า เกย์ หมายถึงสนุกสนาน สดชื่น ร่าเริง แจ่มใส มีชีวิตชีวาหรือสดใสมีพลัง (วัลลภ ปิยะมโนธรรม. 2532 : 63)

รักร่วมเพศเป็นความผิดปกติทางเพศอย่างหนึ่งที่พบมากที่สุดในจำนวนพฤติกรรมทางเพศที่ผิดไปจากลักษณะที่คนทั่วไปประพฤติปฏิบัติกัน ซึ่งพฤติกรรมนี้มีผู้ให้ความสนใจศึกษาค้นคว้ากันอย่างแพร่หลายดังปรากฏข้อมูลว่า "จากการศึกษาและสำรวจโดยเฉลี่ยแล้วทั่วโลกปรากฏว่า เพศชายจะเป็นกันมากกว่าเพศหญิงประมาณ 3 เท่าถึง 6 เท่าตัว" (สุวัทนา อารีพรรค. 2528 : 5) ฟรอยด์กล่าวว่าโรคนี้เป็นอาการที่ตรงข้ามกับโรคประสาท แสดงออกโดยมีข้อขัดแย้งในใจที่มีความเพ้อฝันโดยปราศจากความวิตกกังวล ซึ่งจุดสำคัญอยู่ที่การชักจูงจากผู้ใหญ่ที่อาจเกิดขึ้นได้ทั้งความจริง การเพ้อฝันจากจิตสำนักและจิตไร้สำนักที่ทำให้เกิดการฝังแน่นของความผิดปกติทางเพศในระยะเริ่มแรกของจิตใจ ผลจากความวิตกกังวลในระยะเริ่มแรก ผลักดันให้เด็กละทิ้งบิดาหรือมารดาที่เป็นเพศตรงข้ามกับตน เมื่อเด็กโตขึ้นก็จะขาดความสนใจเพศตรงข้าม เขาจะเลือกบุคคลเพศเดียวกันหรือผู้มีอันดรายน้อยกว่าเป็นสิ่งรัก" (กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์. 2524 : 261)

รักร่วมเพศเป็นเรื่องที่มีมานานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ปรากฏเป็นหลักฐานบนแผ่นวาดของมนุษย์หินในถ้ำ ภาพสลักในหิน ภาพแกะสลักบนแผ่นโลหะในอียิปต์แม้แต่ในยุคของกรีกและโรมัน (มณีรัตน์ เปื่องวุฒิราญ. 2530 : 23) อย่างไรก็ตามเจตคติต่อความประพฤติเช่นนี้ก็แตกต่างกันตามยุคสมัย เช่น ในสมัยกรีกโรมันสมัยหนึ่ง พฤติกรรมดังกล่าวสามารถแสดงออก

ได้อย่างเปิดเผยไม่ถือว่าเป็นสิ่งผิดปกติ สังคมยอมรับว่าเป็นเรื่องของการแสดงความรักตามธรรมชาติของมนุษย์ (ป.กนิษฐนาคะ(นามแฝง). 2532 : 9) แต่พอมาถึงยุคสมัยต่อมาเจตคติในเรื่องพฤติกรรมดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป พฤติกรรมรักร่วมเพศถือเป็นเรื่องผิดปกติทางเพศ หรือเรียกว่าเป็นโรคกามวิตถาร (Sexual Perversion) ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมในหลายๆ ประเทศ ฉะนั้นคนที่เป็นจะมีความรู้สึกอับอายขายหน้าเป็นปมด้อย รวมทั้งศาสนา หรือลัทธิความเชื่อแทบทุกลัทธิต่างก็ระบุพฤติกรรมลักษณะนี้ไว้ว่าเป็นความผิดปกติถือว่าเป็นบาปกรรมที่ติดตัวมาแต่ชาติปางก่อน แม้ในพุทธศาสนาเองก็ยังเรียกบุคคลประเภทนี้ว่า "บัณเฑาะก์" เพื่อจัดแยกไม่ให้สิทธิที่จะอุปัชฌาย์เป็นพระกันได้ เพราะเชื่อว่าเป็นบุคคลวิตถารมีกามวิปริตที่จะเป็นอันตรายต่อเพศพรหมจรรย์ทั้งมวล (วัลลภ ปิยะมโนธรรม. 2532 : 60-61) จนกระทั่งเมื่อ ค.ศ.1974 สมาคมจิตแพทย์อเมริกาได้มีการประชุมอภิปรายครั้งใหญ่ในเรื่องนี้ และได้มีมติประกาศเรียกชื่อใหม่ว่าเป็นความเบี่ยงเบนทางเพศ (Sexual Orientation Disturbances) ไม่ถือว่าเป็นความผิดปกติหรือวิตถารอีกต่อไป และจากคำประกาศยืนยันนี้เองที่ส่งผลให้คนรักร่วมเพศกล้าเปิดเผยตัวต่อสังคมมากขึ้น (ฉลอง แนวพานิช. 2529 : 54)

รักร่วมเพศมี 2 แบบ คือ รักร่วมเพศแท้ หมายถึง พวกที่มีการปฏิบัติทางเพศเฉพาะกับเพศเดียวกันเท่านั้น และรักสองเพศ ซึ่งหมายถึงพวกที่มีกิจกรรมทางเพศได้ทั้ง 2 เพศคือ ทั้งหญิงและชาย ผู้มีพฤติกรรมรักร่วมเพศจะมีบทบาททางเพศอยู่ 3 อย่างคือ เป็นฝ่ายกระทำ (Active) เป็นฝ่ายถูกกระทำ (Passive) และแบบผสม (Mixed) อย่างไรก็ตามรักร่วมเพศชายส่วนใหญ่มักมีบทบาททางเพศแบบผสม คือ จะเป็นแบบใดก็ได้ตามที่คู่ของตนพอใจ พวกที่มีบทบาทเป็นหญิงเรียกว่าเกย์ควีน (Gay Queen) ลักษณะที่สังเกตได้ก็คือ ท่าทางกระตุ้งกระติ้ง กระชดกระช้อยซึ่งมักจะเกินกว่ากิริยาของหญิงทั่วๆ ไป ส่วนพวกที่มีบทบาทเป็นชายเรียกว่าเกย์คิง (Gay King)

ลักษณะที่บอกได้ก็คือ รูปร่างใหญ่ อกหนาและเป็นนักเพาะกาย รูปร่างของพวกเกย์นี้จะช่วยกระตุ้นอารมณ์เพศของคู่ที่ต้องการ ลักษณะความเป็นชายหรือความเป็นพ่อ ซึ่งเขาไม่มีโอกาสได้ใกล้ชิดในวัยเด็ก (สุวัทนา อารีพรรค. 2528 : 10)

นอกจากนี้ยังมีนักจิตวิทยาบางกลุ่มที่ได้ศึกษาลักษณะสภาพจิตใจของพวกรักร่วมเพศชายแล้วแบ่งกลุ่มคนพวกนี้ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. พวกที่ไม่พอใจในความเป็นรักร่วมเพศหรือจำใจต้องเป็น พวกนี้มีศัพท์ทางจิตเวชว่าเป็นรักร่วมเพศชายแบบอีโก้ดิสโทนิค (Ego-Distonic Homosexual) พวกนี้มักมีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพรักร่วมเพศของตนให้เป็นคนปกติ

2. พวกที่ยอมรับหรือพอใจในความเป็นรักร่วมเพศของตน ซึ่งศัพท์ทางจิตเวชเรียกว่าเป็นรักร่วมเพศชายแบบอีโก้ซินโทนิค (Ego-Syntonic Homosexual)

สมาคมจิตแพทย์ในสหรัฐอเมริกาถือว่า พวกแรกเป็นความผิดปกติทางจิตใจที่ต้องรักษาส่วนพวกหลังเป็นพวกที่ไม่ถือเป็นความผิดปกติและไม่ต้องรักษา (เกษม ตันติผลาชีวะ. 2530 : 52)

โคลแมนและบรอน (Coleman and Broen. 1974 : 482-492) ได้แบ่งลักษณะของคนรักร่วมเพศตามลักษณะของพฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็น 4 ประเภทสรุปได้ดังนี้

1. พวกประกาศตัว พวกนี้จะแสดงลักษณะที่ตรงข้ามกับเพศจริงๆ ของตน ซึ่งมีอยู่ 2 ลักษณะคือ พวกลักเพศ (Tranvestism) เขาจะมีความสุขเมื่ออวัยวะเพศได้สัมผัสกับเสื้อผ้าซึ่งเป็นแบบฉบับของอีกเพศหนึ่ง และพวกที่มีความรู้สึกว่าตนเป็นชายอยู่ในร่างของหญิง หรือเป็นหญิงในร่างของชาย พวกนี้เป็นพวกอยากแปลงเพศ (Transsexualism)

2. พวกสิ้นท่าและรักทั้งสองเพศ โดยทั่วไปเป็นคนที่แต่งงานแล้วแต่มีความต้องการรักร่วมเพศแอบแฝงอยู่ จึงต้องออกมาแสวงหาความพอใจ

ให้แก่ตัวเองตามสาธารณะต่างๆ คนรักร่วมเพศประเภทนี้นอกจากจะไม่สามารถเผชิญความจริงว่าตนเป็นคนรักร่วมเพศได้แล้วยังต้องพยายามปิดบังผู้อื่นไม่ให้รู้อีกด้วย

3. พวกซ่อนตัว เป็นคนโสดที่มีความต้องการรักร่วมเพศอยู่ในตัว พวกนี้จำเป็นต้องซ่อนความเป็นรักร่วมเพศ เพื่อจะดำรงตนไว้ซึ่งสถานภาพในสังคมได้ และมีจำนวนไม่น้อยที่แต่งงานมีภรรยาและบุตรโดยไม่มีใครล่วงรู้ถึงชีวิตสองแบบของตน ฉะนั้นพวกนี้จะดำรงชีวิตอยู่ด้วยความกลัวที่จะถูกค้นพบหรือต้องเสื่อมเสียชื่อเสียงในสังคม ความรู้สึกดังกล่าวจึงทำให้เกิดปัญหาในการปรับตน

4. พวกยอมรับ เป็นพวกที่พยายามปรับตนและไม่ปิดบังความเป็นรักร่วมเพศของตนมักเป็นพวกที่มีงานทำเป็นหลักฐานซึ่งหาได้น้อยมากในสังคมที่ยังไม่ยอมรับสภาพของการเป็นรักร่วมเพศอย่างเป็นทางการ

<u>สาเหตุของการเป็นรักร่วมเพศ</u> แม้จะมีหลักฐานว่ากรรมพันธุ์มีส่วนในการทำให้เกิดพฤติกรรมรักร่วมเพศจากการติดตามศึกษาฝาแฝดก็ตาม แต่การศึกษาที่สรุปออกมาส่วนใหญ่ยังไปในทางที่ว่า การเรียนรู้ตั้งแต่เยาว์วัยมีส่วนสำคัญที่สุด เพราะรักร่วมเพศไม่ใช่ว่าจะเป็นมาโดยกำเนิด แต่มาเป็นภายหลังมากกว่า ในยุคหนึ่งนักจิตวิทยาและคนทั่วๆ ไป เชื่อตามทฤษฎีของฟรอยด์ที่กล่าวว่า "การเป็นรักร่วมเพศเกิดจากการชะงักงันของพัฒนาการ (Psychosexual Development) ในระยะอวัยวะเพศ (Phallic Stage) ซึ่งเด็กในระยะนี้ส่วนมากจะอายุประมาณ 4 ขวบเด็กชายจะรักแม่ เด็กหญิงจะรักพ่อ ทั้งเด็กชายและเด็กหญิงจะอิจฉาพ่อหรือแม่ที่เป็นเพศเดียวกับตน และในที่สุดเด็กจะผ่านพัฒนาการขั้นนี้ไปได้ด้วยการปรับตัวประพฤติตนเลียนแบบ (Identity) พ่อหรือแม่ที่เป็นเพศเดียวกันกับตนแต่พวกรักร่วมเพศจะมีความรักแบบโรแมนติคฝังตรึงอยู่กับพ่อหรือแม่ที่ต่างเพศกับตนทั้งยังประพฤติ

ตนเลียนแบบอีกด้วย จึงทำให้บทบาททางเพศของเด็กสับสน (ประนอม สโรชมาน. 2524 : 169) ฟรอยด์กล่าวว่า (กันยา สุวรรณแสง. 2533 : 136)

> ช่วงระยะเวลานี้ความสนใจของเด็กจะอยู่ที่อวัยวะเพศ เด็กเกิดความสุขที่ได้แตะต้องลูบคลำ ตอนนี้เด็กชายและเด็กหญิงจะมีประสบการณ์ต่างกัน ขณะเด็กชายแตะต้องลูบคลำอวัยวะเพศของตน เด็กจะนึกถึงแม่และวาดภาพว่าตนเป็นพ่อ และเรียกช่วงนี้ว่า ระยะออดิปุส (Oedipal Period) ตามละครกรีกโบราณที่ออดิปุสฆ่าพ่อแล้วแต่งงานกับแม่ของตน เด็กจะรู้ด้วยว่าพ่อจะโกรธถ้ารู้ถึงความใฝ่ฝันในใจของตน เด็กกลัวว่าพ่อจะตัดอวัยวะเพศของตนเพื่อเป็นการลงโทษวิธีแก้ข้อขัดแย้งของเด็กก็คือ เลิกความปรารถนาที่เคยมีต่อแม่เสีย และพยายามทำตัวเลียนแบบพ่อ ซึ่งการประพฤติตนเลียนแบบพ่อนี้กินความรวมไปถึงการยอมรับค่านิยม และการมีค่านิยมตามแบบพ่อ

ถ้าความขัดแย้งดังกล่าวของเด็กแก้ไม่หาย ฟรอยด์เชื่อว่า "เด็กจะเติบโตเป็นคนเจ้าชู้ไม่เลือกหน้า ไม่มีหัวใจ มีแต่ราคะ หรือมิฉะนั้นก็เป็นคนรักร่วมเพศ" (กำธร จ่างทอง. 2528 : 53)

นอกจากนี้ยังมีผู้สนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้อีกมากมาย ซึ่งมีทั้งผู้สนับสนุนหรือขยายแนวความคิดของฟรอยด์ให้กว้างขวางขึ้น ดังได้นำส่วนหนึ่งของข้อมูลความรู้ และความคิดเห็นมาเสนอเพื่อความเข้าใจอย่างกระจ่างชัดพอสมควร ดังนี้

ธนู ชิงชอน (2518 : 67) ได้กล่าวถึงสาเหตุของความผิดปกติทางเพศในเรื่องรักร่วมเพศ กล่าวสรุปได้ว่า สำหรับสาเหตุของความผิดปกติทางเพศในเรื่องรักร่วมเพศนี้คนส่วนใหญ่เข้าใจผิดคิดว่ามีสาเหตุมาจากทาง

ร่างกาย เช่น การมีอวัยวะเพศชายและเพศหญิงอยู่ในบุคคลเดียวกัน (Hermaphrodite) หรือการมีฮอร์โมนเพศผิดปกติ แต่มีคนจำนวนน้อยที่ทราบว่า คนเป็นกระเทยหรือพวกรักร่วมเพศก็เพราะบุคคลนั้นมีความผิดปกติทางด้านจิตใจอันเกี่ยวกับเพศ คือเมื่อย่างเข้าสู่วัยหนุ่มสาวแทนที่จิตใจจะพัฒนาไปตามวัยโดยเกิดความสนใจในเพศตรงข้าม แต่จิตใจของวัยรุ่นที่ผิดปกติเหล่านี้ การพัฒนาจิตใจในเรื่องเพศกลับหยุดอยู่ในวัยก่อนวัยรุ่นไม่ได้พัฒนาไปตามการพัฒนาทางด้านร่างกาย คือ ยังมีความสนใจในเพศเดียวกันเองอยู่ และมีความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อเพศตรงข้าม แต่ทั้งนี้การพัฒนาทางด้านร่างกายต่างๆ เช่น อวัยวะเพศ ฮอร์โมน ก็เป็นไปตามปกติ

สมโภชน์ สุขวัฒนา (2523 : 20) กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้คนเราเป็นรักร่วมเพศกล่าวสรุปได้ว่า เรื่องของจิตเป็นสิ่งสำคัญที่สุด การพัฒนาทางจิตใจและทางเพศต้องมีความเหมาะสมโดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างลูกกับพ่อแม่ พ่อมีความสำคัญต่อลูกชาย แม่มีความสำคัญต่อลูกสาว การเข้าใจความใกล้ชิด การสนับสนุนในกิจกรรมต่างๆ ของลูก แบบอย่างของเด็กชายเด็กหญิงต้องได้รับการปรุงแต่งให้เหมาะสม พ่อแม่ควรสนับสนุนให้ลูกมีกิจกรรมของเด็กชายและของเด็กหญิงที่เหมาะสมกับเพศของเขาเอง จึงจะเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดภาวะโฮโมเซกส์ชวลในอนาคต

วิทยา นาควัชระ (2529 : 186-190) กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเป็นคนรักร่วมเพศว่ามีอยู่ 4 ประเด็น สรุปได้ดังนี้

1. เชื่อในเรื่องของการที่ลูกชายไม่สามารถแก้ปมอิจฉาพ่อได้ (Oedipus Complex) คือเมื่อลูกชายเล็กๆ ก็รักแม่ แต่พอโตขึ้นเขาก็รู้ว่าพ่อเป็นที่รักของแม่ และพ่อก็รักแม่ด้วยเด็กจึงอิจฉาพ่อ แต่ก็ไม่กล้าแสดงออกเพราะกลัวว่าพ่อจะมาตัดองคชาตของแกทิ้ง (Castration Fear) ฉะนั้นเด็กชายจึงอยากเอาอย่างพ่อหรือยอมแพ้พ่อไต้ ถ้าพ่อเป็นคนดีให้ความเป็นเพื่อนคอยช่วยเหลือ แกก็จะเลียนแบบอย่างและจะกลายเป็นคนรักพ่อ แต่ถ้าพ่อโหดร้ายหรือห่างเหินลูกชายมากๆ เด็กก็จะไม่รักพ่อและการเลียนแบบอย่าง

ก็จะไม่เกิดขึ้น เมื่อโตขึ้นจึงหันไปเลียนแบบแม่แทนคือ ชอบสิ่งที่แม่รักซึ่งได้แก่ ผู้ชาย พวกที่เข้าข่ายทฤษฎีนี้มักจะชื่นชมผู้ชายที่มีอายุมากกว่า มีบุคลิกดี มีความรู้เก่ง และให้ความเป็นพ่อเป็นพี่ได้เพราะเขามองหาตัวแทนของพ่อ มาชดเชย

2. เชื่อในสมมติฐานที่ว่ามนุษย์เรามีความรู้สึกของความเป็นคน สองเพศปนกันอยู่ (Bisexuality) คือ ในผู้ชายก็ยังมีความเป็นผู้หญิงปน และในผู้หญิงก็มีความเป็นผู้ชายปน ถ้าหากว่าเมื่อไรมีโอกาสได้แสดงความรู้สึก ของอีกเพศหนึ่งออกมาได้ก็จะแสดงออก ซึ่งเราจะพบมากในกลุ่มนักเรียนประจำ กองทหาร หรือพวกที่ต้องอยู่ในกลุ่มผู้ชายด้วยกันมากๆ

3. เชื่อในทฤษฎีของความหลงรักตนเอง (Narcissism) ทุกคน คงจะมีความหลงรักตนเอง แต่ในพวกที่รักตัวเองมากๆ ยิ่งถ้ามีสิ่งที่พิเศษใน ตัวเอง เช่น ประสบความสำเร็จในชีวิตมาก หล่อมาก สวยมาก เก่งมาก รวยมาก เป็นต้น ก็จะหลงรักตัวเองมากขึ้นจนถึงเวลาที่เริ่มตระหนักว่าสิ่งที่ตัว เองหลงรักเริ่มลดลงก็เริ่มไม่สบายใจอยากหาตัวแทนของความหล่อ ความ เก่ง หรือความเข้มแข็งในบุคคลที่เข้าที่เข้ามาใกล้ชิด พวกนี้จะสนใจคนเพศ เดียวกันที่อายุน้อยกว่า และอาจให้ความช่วยเหลือหรือให้ความรักเพื่อให้ได้ เกิดความรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนของตัวเองที่กำลังจะสูญสลายไป ตามความเชื่อนี้ จะเห็นว่าคนที่ประสบความสำเร็จในชีวิตหลายๆ คนหันมาเป็นคนรักร่วมเพศ โดยที่ไม่มีประวัติว่าครอบครัวจะแตกแยก

4. ความเชื่อที่ว่าเกิดมาเพื่อจะเป็นรักร่วมเพศ ซึ่งคินเซย์ (Kinsey) เชื่อในเรื่องนี้มากพอสมควร และความเชื่อนี้ก็คล้ายๆ กำปั้นทุบดิน นั่นคือคนเราเกิดมาเพื่อจะเป็นคนขาว คนดำ คนหล่อ เป็นต้น

เสรี วงษ์มณฑา (2530 : 56) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับสาเหตุ ของการเป็นคนรักร่วมเพศกล่าวสรุปได้ว่า การที่เด็กกลายเป็นเกย์นั้นยังไม่มี ใครยืนยันว่าสาเหตุมาจากอะไร ความผิดปกติของฮอร์โมนนั้นไม่ใช่สาเหตุของ สภาพจิตรักร่วมเพศอย่างแน่นอน เพราะฮอร์โมนจะมีผลต่อทางร่างกายเท่านั้น

แต่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความต้องการทางเพศให้ผิดไปจากสิ่งที่สังคมเรียกว่าปกติ เรื่องของการถ่ายทอดโครโมโซมนั้นก็ไม่ใช่เป็นสาเหตุอีกเช่นกัน การที่เด็กจะมีความปรารถนาทางเพศไปในทางใดจะขึ้นอยู่กับการเรียนรู้มากกว่าการเรียนรู้บทบาททางเพศของตัวเอง การเรียนรู้บุคลิกจากคนที่ใกล้ชิดและบูชาความสับสนในเรื่องบทบาท และบุคลิกจะเกิดจากการเลี้ยงดูของพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย มากกว่าการที่เด็กจะอยู่ใกล้ชิดกับเกย์ การที่เด็กอยู่ใกล้ชิดกับเกย์แต่ถ้าเกย์คนนั้นไม่ใช่บุคคลที่เด็กจะเรียนรู้บทบาททางเพศจากเขา เขาก็มีอิทธิพลต่อทิศทางของความปรารถนาทางเพศของเด็กไม่ได้

ไพบูลย์ จาตุรปัญญา (2531 : 40) กล่าวว่า ปัจจุบันมีหลักฐานจากการศึกษาเกี่ยวกับสาเหตุการเกิดพฤติกรรมรักร่วมเพศของนักจิตวิทยาหลายท่าน ซึ่งเป็นแนวทางให้เข้าใจถึงสมุฏฐานของการเป็นคนรักร่วมเพศได้กล่าวสรุปได้ว่า

1. พื้นฐานทางครอบครัว ความสัมพันธ์ของพ่อลูกที่ไม่ดีเป็นเหตุให้เด็กผู้ชายขาดผู้ชายที่จะเป็นแบบในการเลียนพฤติกรรม ในทางตรงข้ามความสัมพันธ์ระหว่างแม่ลูกมักมีลักษณะใกล้ชิดกันมากเกินไป แม่มักจะแก้ปัญหาแทนเขาแทบทุกอย่างไม่ปล่อยให้เขาตัดสินใจเอง ยิ่งในครอบครัวที่ขาดพ่อเนื่องจากพ่อตาย หรือหย่าร้าง แม่อาจดึงลูกไว้เป็นเพื่อนช่วยแก้เหงาหรือช่วยทำงานบ้าน แม้ว่าเด็กที่เป็นรักร่วมเพศส่วนมากมักมีทัศนะต่อแม่ในทางลบแต่แทนที่เขาจะแสดงบทบาทของพ่อที่ขาดไป เขากลับยึดเอาแม่เป็นแบบอย่างในการพัฒนาพฤติกรรมประจำเพศเข้าเต็มที่ จากการศึกษากลุ่มชายรักร่วมเพศของชากีร์ และ โรบินส์ชาวสหรัฐอเมริกาพบว่ารักร่วมเพศชายกว่าร้อยละ 60 มาจากครอบครัวที่แม่เป็นใหญ่ พ่อเป็นคนกลัวแม่และอ่อนแอ ในจำนวนนี้ร้อยละ 84 บอกว่าพ่อไม่เอาใจใส่ตัวเขาเลย มีรักร่วมเพศชายอีกจำนวนร้อยละ 20 มาจากครอบครัวที่มีพ่อเลี้ยงซึ่งมีความสัมพันธ์กับลูกเลี้ยงไม่ดี

2. การเลี้ยงดู ดี จี.บราวน์ รายงานว่ามีรักร่วมเพศชายถึงร้อยละ 67 ถูกเลี้ยงดูในวัยเด็กแบบเด็กผู้หญิง พ่อแม่ที่อยากได้ลูกสาวมากกว่า

ลูกชาย เมื่อไม่สมหวังก็เลยจับลูกชายแต่งตัวเป็นผู้หญิง เด็กส่วนมากจะคล้อยตามบทบาทที่พ่อแม่อุปโลกน์ให้ เมื่อโตขึ้นเขาจะคบหาแต่ผู้หญิงและทำตัวให้คล้ายผู้หญิงมากขึ้นทุกที กระทั่งบางรายต้องดิ้นรนเพื่อผ่าตัดแปลงเพศ

3. พฤติกรรมในวัยรุ่น โพเมอรอย (สถาบันเพศศึกษามาสเตอร์และจอนห์สัน) กล่าวว่าเด็กหนุ่มที่มีปัญหาสุขภาพอาจจะพัฒนาไปเป็นรักร่วมเพศได้ หากปัญหานั้นๆ ทำให้เขาปรับตัวเข้ากับสังคมไม่ได้ การสำเร็จความใคร่ให้กับตัวเองบ่อยเกินไปก็เป็นเหตุให้เป็นรักร่วมเพศได้เช่นกัน โดยเฉพาะคนที่มีประสบการณ์ทางเพศที่เป็นการสอดใส่ในครั้งแรกมีกับผู้ชายด้วยกัน

4. สังคมแวดล้อม สังคมแวดล้อมมีบทบาทในฐานะปัจจัยเสริมที่ทำให้เกิดการตัดสินใจเป็นรักร่วมเพศมากขึ้นเช่น บาร์เกย์ หนังสือประเภทเพลย์เกย์ที่วางขายเกลื่อนกลาด เป็นต้น

วันเพ็ญ บุญประกอบ (2528 : 60) ได้กล่าวถึงแนวโน้มที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมรักร่วมเพศ กล่าวสรุปได้ว่า

1. ในด้านการเลี้ยงดู จะเป็นแบบปกป้องลูกมากเกินไป ได้รับการทนุถนอมมากเกินไปจากแม่ พ่อมักจะดุ เจ้าระเบียบและห่างเหินลูกซึ่งมีผลต่อเด็กที่หัวอ่อนและยอมตามพ่อทำให้เด็กเกิดความกลัวและหันมาใกล้ชิดแม่

2. เด็กที่เติบโตมาในครอบครัวที่พ่อแม่มีบทบาทและบุคลิกไม่เหมาะสมกับเพศของตน เช่น พ่อทำงานบ้านเลี้ยงดูลูก ให้แม่ไปทำงานนอกบ้าน

3. พ่อแม่ที่ต้องการให้ลูกเป็นเพศตรงข้าม

4. เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศหรือเด็กที่มีความรักความพอใจ หรือใกล้ชิดอยู่ในกลุ่มเพศเดียวกัน

5. เด็กที่ครอบครัวแตกแยก ไม่ได้รับความอบอุ่นจากครอบครัว อาจจะมีปัญหาในการคบเพื่อน เด็กมักจะมีความเศร้าแล้วก็มาพบกับผู้ที่ให้ความสุขแก่เขา และเสนอความสุขทางเพศจนทำให้เด็กพอใจ

6. เด็กที่อยากลอง ซึ่งเมื่อทดลองแล้วอาจจะติด

ความผิดปกติเหล่านี้ เมื่อเทียบกับบุคคลธรรมดา ความโน้มเอียงที่จะ

เกิดเป็นรักร่วมเพศก็สูง ในด้านของการพัฒนาในเด็ก เด็กตั้งแต่วัย 2-3 ขวบ จะยอมรับความเป็นเพศใดเพศหนึ่งของเขาแล้ว เด็กวัยนี้ปกติจะอยู่ในกลุ่มเพศเดียวกัน ถ้าเด็กเกิดชอบเล่นกับเพื่อนต่างเพศก็จะเป็นสิ่งหนึ่งที่บอกเหตุผิดปกติได้

พยอม อิงคดานุวัฒน์ (2524 : 179-180) กล่าวถึงสาเหตุของการเป็นคนรักร่วมเพศสรุปได้ว่า การเป็นรักร่วมเพศนั้นนอกจากจะเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแล้ว ความเป็นไปได้อีกประการหนึ่ง คือ เด็กมีความผิดปกติในการรับรู้เพศของตน (Gender Identity Disorders of Childhood) คือ การที่เด็กมีลักษณะทางร่างกายและเพศเป็นเพศหนึ่ง แต่ตนเองมีความรู้สึกและแสดงพฤติกรรมในทางตรงข้าม เช่น ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงจะต้องการเป็นผู้ชาย และเด็กชายจะพยายามเป็นผู้หญิง รังเกียจอวัยวะเพศของตน ชอบเล่นกับเด็กผู้หญิงหรือเล่นของเล่นผู้หญิง อายุที่เริ่มเป็นจะแสดงให้เห็นตั้งแต่ก่อน 4 ขวบ แต่จะเห็นชัดเจนในระยะ 7-8 ขวบ

ไบเบอร์ (Bieber. 1976 : 509) จิตแพทย์ได้กล่าวถึงแบบฉบับของครอบครัวที่ทำให้เด็กเป็นคนรักร่วมเพศสรุปได้ว่า แบบฉบับของครอบครัวที่ทำให้เด็กเป็นคนรักร่วมเพศ เป็นครอบครัวที่พ่อแม่พะเน้าพะนอลูกชายตั้งแต่เล็กเรื่อยมาจนโต เรียกร้องความสนใจตลอดเวลามีความใกล้ชิดสนิทสนมกับลูกมากเกินไป อาจจะแต่งตัวและเปลื้องเสื้อผ้าต่อหน้าลูก จูบและกอดลูกชายอย่างดูดดื่ม แต่ขณะเดียวกันจะข่มขู่ และวางอำนาจเหนือพ่อ ซึ่งส่งผลให้พ่อมีเจตคติที่ไม่ดีต่อลูกชาย และทำตนเฉยเมย และมักจะมีความเป็นปรปักษ์ต่อกัน ลูกจะเห็นว่าพ่อมิได้เป็นแบบฉบับที่ดีให้เป็นตัวอย่างในการทำตัวเลียนแบบ ไบเบอร์ตั้งสมมติฐานว่า เด็กชายใดต้องประสบกับเรื่องราวทำนองนี้ตั้งแต่เยาว์วัยมีทางที่จะเป็นคนรักร่วมเพศในวัยต่อมา

ซิลเวอร์แมน (Silverman. 1978 : 294) ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสาเหตุของการเป็นรักร่วมเพศแล้ว กล่าวสรุปไว้ว่า นักจิตวิทยาส่วนมากกล่าวว่ารากฐานการเป็นรักร่วมเพศ เกิดจากสัมพันธภาพที่ไม่ดีระหว่าง

พ่อแม่กับลูกในวัยเล็กมากๆ คนรักร่วมเพศทั้งชายและหญิงดูประหนึ่งว่ามาจากบ้านที่พ่อแม่คนใดคนหนึ่งมีอำนาจเหนือและอีกคนเป็นฝ่ายยอม หรือมิฉะนั้นก็มาจากครอบครัวที่ขาดพ่อและมีแม่ที่พยายามจะเป็นทั้งพ่อและแม่ของลูกที่ว้าเหว่

คีนด์เลอร์ (Kendler. 1974 : 593) กล่าวถึงสาเหตุของการเป็นรักร่วมเพศสรุปความได้ว่า การเป็นรักร่วมเพศนอกจากจะเกิดจากการขาดพ่อหรือจากการที่พ่อหรือแม่ทำตัวเป็นผู้มีอำนาจเหนือกว่าแล้ว ยังมีรายงานที่แสดงให้ทราบว่าคนรักร่วมเพศมีการสูญเสียพ่อหรือแม่ก่อนอายุ 10 ขวบ ถึงแม้ว่าคนรักร่วมเพศส่วนมากจะอยู่ในบ้านที่มีพร้อมทั้งพ่อและแม่ ก็มีเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูกเป็นไปในทางลบมากกว่าคนทั่วๆ ไป มีคนรักร่วมเพศเพียงร้อยละ 13 เท่านั้นที่ประพฤติตนเลียนแบบพ่อหรือแม่ที่เป็นเพศเดียวกันกับตน ต่างกับคนรักร่วมเพศที่ส่วนใหญ่จะประพฤติตนเลียนแบบพ่อหรือแม่ที่เป็นเพศตรงกันข้ามกับตน

<u>ทฤษฎีจิตวิเคราะห์</u> เนื่องจากพฤติกรรมรักร่วมเพศเป็นความรู้สึกผิดปกติทางเพศที่เกิดจากความบกพร่องของจิตที่ส่งผลให้บุคลิกภาพผิดปกติ ฉะนั้นการจะศึกษาบุคคลเหล่านี้จึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องบุคลิกภาพเป็นหลัก (สุรางค์ จันทร์เอม. 2525 : 58) แนวความคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของบุคลิกภาพที่สำคัญและได้รับการเชื่อถือมากคือ แนวความคิดของกลุ่มจิตวิเคราะห์ ซึ่งมีความเชื่อว่าบุคลิกภาพของมนุษย์พัฒนาขึ้นเป็นขั้นๆ ไป ดังทฤษฎีของฟรอยด์ ผู้นำคนสำคัญของกลุ่ม และทฤษฎีของอีริคสัน ผู้ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นนักจิตวิเคราะห์ร่วมสมัยที่ช่วยขยายแนวความคิดของฟรอยด์ให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพชีวิตของผู้คนในสังคมปัจจุบัน (ฉลอง ภิรมย์รัตน์. 2525 : 22) โดยทฤษฎีจิตวิเคราะห์จะอธิบายบุคลิกภาพในลักษณะของการเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่วัยทารกไปจนโต ทั้งนี้จะมีการพัฒนาเป็นขั้นๆ ไป และลักษณะวิธีการปรับตัวในระยะแรกของชีวิตอาจติดเป็นบุคลิกภาพตลอดไป จะมีการเปลี่ยนแปลงได้น้อยและเปลี่ยนแปลงได้ยากในภายหน้านั่นคือลักษณะ

ที่ปรากฏในเด็กย่อมเป็นลักษณะของผู้ใหญ่วันหน้าได้มาก แต่สำหรับบางคน พัฒนาการดังกล่าวอาจหยุดชะงักลงตอนใดตอนหนึ่งโดยไม่พัฒนา ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดบุคลิกภาพผิดปกติได้ (กันยา สุวรรณแสง. 2533 : 127)

1. <u>ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์</u> ฟรอยด์ (1856-1939) จิตแพทย์และนักจิตวิทยาชาวออสเตรีย เป็นผู้ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งจิตวิเคราะห์ ทั้งนี้เพราะแนวคิดของเขาเป็นสิ่งที่วางรากฐานให้กับทฤษฎีบุคลิกภาพทั้งปวงจึงนับได้ว่า ฟรอยด์เป็นนักจิตวิทยาผู้มีอิทธิพลมากต่อพัฒนาการของวิชาจิตวิทยา (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2533 : 25) ฟรอยด์เชื่อว่า "พัฒนาการทางบุคลิกภาพเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันโดยที่มีระยะสำคัญที่สุดคือ ระยะตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 5 ปีแรกของชีวิต เพราะระยะนี้เป็นระยะที่คุณลักษณะของบุคลิกภาพเริ่มวางรากฐานโดยถาวร" (พวงจันทร์ ตุละลัมพะ. 2512 : 115) เขากล่าวว่า "บุคลิกภาพที่แตกต่างกันของผู้ใหญ่ก็เนื่องมาจากประสบการณ์ของแต่ละคนเมื่อวัยเด็ก และวิธีการที่แต่ละบุคคลใช้แก้ปัญหาความขัดแย้งของแต่ละวัย" (นวลละออ สุภาผล. 2527 : 99)

แนวคิดสำคัญเกี่ยวกับพัฒนาการบุคลิกภาพในทฤษฎีนั้น ฟรอยด์ได้ศึกษาค้นพบว่า จิตของมนุษย์นั้นแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ คือ จิตสำนึก (Conscious) จิตก่อนสำนึก (Preconscious) และจิตไร้สำนึก (Unconscious) เนื่องจากระดับจิตสำนึกเป็นระดับที่ผู้แสดงพฤติกรรมรู้ตัว ส่วนระดับจิตก่อนสำนึกเป็นสิ่งที่อยู่ในส่วนลึกภายในจิตใจ แต่สามารถนึกรู้และจำได้เมื่อมีสิ่งกระตุ้นที่เหมาะสม และระดับจิตไร้สำนึกเป็นส่วนที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทั้งปวง ฟรอยด์กล่าวว่า "จิตระดับนี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ โดยเป็นเหตุจูงใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมาโดยไม่รู้ตัวอันเนื่องมาจากการเก็บกดความขัดแย้งทางจิตเอาไว้ และการที่บุคลิกภาพแตกต่างกันก็เพราะพลังจิตไร้สำนึกที่แตกต่างกันนั่นเอง (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2531 : 14)

ฟรอยด์อธิบายว่า "พัฒนาการทางบุคลิกภาพเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะขั้นวัยทารก วัยเด็ก และวัยรุ่น ทั้งนี้บุคคลใดจะมีบุคลิกภาพสมบูรณ์เป็นคนปกติธรรมดาได้นั้นจะต้องขึ้นอยู่กับการพัฒนาที่กลมกลืนกันระหว่างโครงสร้างของจิต 3 ประการ คือ อิด (Id) อีโก้ (Ego) และซุปเปอร์อีโก้ (Superego)" (กันยา สุวรรณแสง. 2533 : 144)

1. อิด คือ พลังขับให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่างๆ ตามความพอใจของตนเป็นส่วนใหญ่ ตามความเห็นของฟรอยด์ พลังขับที่สำคัญก็คือสัญชาตญาณทางเพศ ซึ่งมีความหมายกว้างขวางครอบคลุมถึงความต้องการและความพอใจที่ได้รับการตอบสนองตามขั้นตอนของขบวนการพัฒนาการของมนุษย์ และฟรอยด์ยังย้ำว่า "แกนกลางบุคลิกภาพของบุคคลก็คือ อิด นี่เอง" (สมบูรณ์ พรรณาภพ และชัยโรจน์ ชัยอินคำ. 2518 : 36)

2. อีโก้ เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาโดยผ่านการฝึกหัดอบรมมาแล้ว (กันยา สุวรรณแสง. 2533 : 143) ฉะนั้นการทำงานของอีโก้จึงขึ้นอยู่กับหลักของความจริง (Reality Principle) โดยพลังอีโก้จะคอยควบคุมการทำงานของอิดให้เป็นไปในทางที่สังคมยอมรับด้วยวิธีการที่เหมาะสมภายใต้หลักของความเป็นจริง

3. ซุปเปอร์อีโก้ เป็นพลังจิตฝ่ายสูงที่มีหน้าที่คอยหักห้ามความต้องการของอิด โดยเหนี่ยวรั้งให้อีโก้ทำงานอย่างมีเหตุมีผล (กำธร จ่างทอง. 2528 : 22) ฟรอยด์อธิบายว่า "จุดกำเนิดของซุปเปอร์อีโก้เป็นผลมาจากระยะวิกฤตของปมออดิปุส นั่นคือเด็กเลียนแบบพ่อแม่เพื่อทำตัวให้เป็นที่รักของฝ่ายที่เป็นเพศตรงข้ามกับตน (นวลละออ สุภาผล. 2527 : 34)

นอกจากนี้ฟรอยด์ยังเชื่อว่าบุคลิกภาพพัฒนาเนื่องมาจากการตอบสนองความเครียดที่เกิดจากสาเหตุสำคัญ 4 ประการ คือ ขบวนการเจริญเติบโตทางร่างกาย ความคับข้องใจ ความขัดแย้ง และการคุกคาม ซึ่งความเครียดดังกล่าวทำให้บุคคลเรียนรู้วิธีการใหม่ๆ เพื่อลดความเครียดเรียกว่า

ป
895.91309
น 342
- 9 พ.ย. 2535
3640024
สำนักหอสมุด
มหาวิทยาลัยนเรศวร

กลไกในการป้องกันตน (Defense Mechanism) เป็นวิธีการปรับตนในระดับจิตไร้สำนึก และเป็นสิ่งที่บุคคลทั่วไปนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของบุคคลปกติทุกวัย (นวลละออ สุภาผล. 2527 : 40) ในทัศนะของฟรอยด์กลไกที่สำคัญๆ มีดังนี้

1. การเลียนแบบ (Identification) หมายถึงการลอกเลียนบุคลิกลักษณะบางอย่างของบุคคลอื่นมาไว้ในตัว ซึ่งจะเห็นได้ชัดในขั้นอวัยวะเพศตอนต้น โดยเด็กจะเลียนแบบพ่อหรือแม่ที่เป็นเพศเดียวกับตนเพื่อให้พ่อหรือแม่รักตน (อาภา จันทรสกุล. 2529 : 32) ฟรอยด์กล่าวว่า "กระบวนการเลียนแบบมักเป็นการกระบวนการในภาวะจิตใต้สำนึก และผันแปรไปตามอายุของคน บุคคลจะคัดเลือกเอาแต่ลักษณะบุคลิกภาพที่เขาต้องการจากคนที่เขานิยมสั่งสมกันมากมายในหลายช่วงตอนของชีวิต" (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2529 : 33)

2. การทดแทน (Displacement) หมายถึงการแทนที่ของความรู้สึกที่มีต่อบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปยังบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่น โดยกระบวนการทดแทนทำให้เกิดพัฒนาการทางบุคลิกภาพดำเนินไปในลักษณะที่สาเหตุและจุดมุ่งหมายของสัญชาตญาณจะคงที่อยู่ตลอดไป แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะวัตถุที่สนองความต้องการเท่านั้น (นวลละออ สุภาผล. 2521 : 34) ฟรอยด์อธิบายว่า "การรู้จักทดแทนนี้ทำให้มนุษย์เรามีวิวัฒนาการทางอารยธรรม และลักษณะของการทดแทนที่มีค่ามากคือ การชดเชย (Sublimation) (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2529 : 33) การทดแทนทำให้เกิดความซับซ้อนของบุคลิกภาพ ได้แก่ ความสนใจ ความชอบ ค่านิยม ทัศนคติ และความผูกพัน (สิริวรรณ สาระนาค. 2530 : 21)

3. การเก็บกด (Repression) หมายถึง การกดทับความต้องการ ความคิดหรือแรงขับที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมไว้ในระดับจิตสำนึกซึ่งเป็นไปโดยไม่รู้ตัว (อาภา จันทรสกุล. 2529 : 31)

4. การโยนความผิดให้ผู้อื่น (Projection) หมายถึงการ

ชัดทอดความต้องการความคิด แรงขับที่ไม่ดีที่ตนมีอยู่บุคคลอื่นเพื่อกลบเกลื่อน (นวลละออ สุภาผล. 2527 : 47)

5. การแสดงพฤติกรรมตรงข้าม (Reaction Formation) เป็นการแทนที่แรงผลักดันที่ก่อให้เกิดความวิตกกังวล เนื่องจากเจ้าตัวทราบดีว่าไม่เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2533 : 24) แต่พฤติกรรมที่แสดงออกสามารถแยกได้ว่าเป็นความรู้สึกจริงหรือไม่จริงเพราะจะมีลักษณะเกินความจริงมากเกินไป (สิริวรรณ สาระนาค. 2530 : 22)

6. การชะงักงันและการถอยหลัง (Fixation and Regression) การพัฒนาของบุคลิกภาพตามปกติจะเป็นไปตามลำดับขั้นจนกระทั่งบรรลุวุฒิภาวะ (Maturity) ซึ่งแต่ละขั้นก็จะประสบความคับข้องใจและความวิตกกังวลต่างๆ ซึ่งถ้ามากเกินไปจะทำให้การพัฒนาหยุดชะงักชั่วคราวหรือถาวร (นวลละออ สุภาผล. 2527 : 46) กลไกที่เชื่อมโยงกับการชะงักงัน คือ การถอยหลังนั่นคือเมื่อบุคคลประสบกับภาวะที่ขมขื่นก็จะแสดงพฤติกรรมของวัยที่ผ่านมาแล้วอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อผ่อนคลายความเครียดที่เกิดขึ้นและการถอยหลังมักจะถอยไปสู่ขั้นที่พัฒนาการชะงักงันแต่มักจะใช้เป็นครั้งคราวเท่านั้น (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2529 : 35)

ฟรอยด์ได้แบ่งพัฒนาการของบุคลิกภาพตามลักษณะเด่นของการทำงานในแต่ละขั้น (สิริวรรณ สาระนาค. 2530 : 22) เขากล่าวว่า "สัญชาติญาณทางเพศทำงานมาตั้งแต่วัยทารก (Infantile sexuality) โดยแสดงออกมาในรูปของพลังลิบิโด (Libido) พลังนี้มีเป้าหมายหลักอยู่ที่ความพึงพอใจ (Pleasure) เมื่อพลังลิบิโดเคลื่อนที่ไปรวมยังส่วนของร่างกายที่ไวต่อความรู้สึกเรียกบริเวณเหล่านี้ว่า อีโรจีเนียสโซน (Erogenous zones) ก็จะก่อให้เกิดความตึงเครียดในส่วนนั้น วิธีขจัดความตึงเครียดก็คือการทำให้เกิดความพึงพอใจ แต่พลังลิบิโดจะเคลื่อนที่ไปยังส่วนใดของร่างกายก็ขึ้นอยู่กับช่วงวัยของบุคคลเป็นสำคัญอันทำให้เกิดพัฒนาการตามขั้นของวัยขึ้นเรียกว่า ขั้นพัฒนาการจิตเพศ (The Stages of Psychosexual

Development) ซึ่งฟรอยด์ได้แบ่งพัฒนาการนี้ออกเป็น 5 ขั้นดังนี้ (อาภา จันทรสกุล. 2529 : 23)

1. ขั้นปาก (Oral Stage) เริ่มตั้งแต่แรกเกิดถึง 1 ขวบ เป็นวัยที่ความพึงพอใจเกิดจากการดูดนมแม่ นมขวด และดูดนิ้ว เป็นต้น ในวัยนี้ความคับข้องใจจะเกิดขึ้นได้ถ้าเด็กหิวแต่ไม่ได้รับประทานนมเลยหรือรับประทานไม่พอตามที่ต้องการ จะทำให้เกิดภาวะที่เรียกว่า การตรึงแน่นอยู่กับที่ได้ และมีปัญหาทางด้านบุคลิกภาพ การเลี้ยงดูเด็กในระยะแรกนี้มีความสำคัญต่อความผิดปกติของบุคลิกภาพมาก เพราะความขัดแย้งที่ยังค้างอยู่ในระยะปากอาจมีผลทำให้เกิดปัจจัยกระตุ้นต่อความผิดปกติของบุคลิกภาพในอนาคตเช่น ถ้าพ่อแม่เอาใจใส่เลี้ยงดูให้ความอบอุ่นอยู่เสมอก็จะทำให้เด็กโตขึ้นเป็นคนมองโลกในแง่ดี แต่ถ้าการเลี้ยงดูเป็นไปในทางตรงข้ามก็จะทำให้เด็กกลายเป็นคนมองโลกในแง่ร้าย ขาดการไว้วางใจชอบอิจฉาผู้อื่น หรือเกิดการผิดปกติทางพฤติกรรมการใช้ปาก เช่น เป็นโรคอ้วน เนื่องจากกินจุบจิบ ติดบุหรี่ และยาเสพติดทางปาก พฤติกรรมผิดปกติทางเพศด้วยการใช้ปาก (Sexualoralism) เป็นต้น (ฉลอง ภิรมย์รัตน์. 2523 : 27)

2. ขั้นอวัยวะขับถ่าย (Anal Stage) เริ่มตั้งแต่ 1-3 ขวบ เด็กในวัยนี้จะมีความพึงพอใจเมื่อมีสิ่งมากระตุ้นหรือเร้าบริเวณทวารประกอบกับเด็กวัยนี้เริ่มเป็นตัวของตัวเอง เริ่มพึงพอใจกับความสามารถในการควบคุมอวัยวะของตนเอง โดยเฉพาะอวัยวะขับถ่าย กิจกรรมที่เด็กมีความสุขจึงเกี่ยวเนื่องกับการกลั้นอุจจาระ (Anal Retention) และการถ่ายอุจจาระ (Anal Expulsion) (อาภา จันทรสกุล. 2529 : 25) ความขัดแย้งที่มักเกิดขึ้นในขั้นนี้คือ การฝึกหัดขับถ่าย (Toilet Training) พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูควรเอาใจใส่และฝึกหัดการขับถ่ายที่เป็นไปอย่างเหมาะสมกับเวลาและสถานที่ ไม่ควรบังคับหรือวางระเบียบเรื่องการขับถ่ายอย่างเข้มงวดเกินไป จนเด็กเกิดความรู้สึกไม่แน่ใจในความมีอิสระ และความสามารถในการบังคับอวัยวะของตนเอง ในทำนองเดียวกันก็มิใช่ปล่อยตามความพึงพอใจของเด็ก ไม่สนใจที่จะ

ฝึกหัดให้เด็กรู้จักการขับถ่ายที่เหมะสม ทำให้เด็กเกิดการตรึงแน่นอยู่กับความต้องการของตน (Fixation) ไม่พัฒนาการยอมรับจากบุคคลอื่น ฉะนั้นปฏิกิริยาและทัศนคติของพ่อแม่ในการฝึกหัดการขับถ่ายของเด็กจึงสำคัญมากต่อการพัฒนาบุคลิกภาพที่เหมาะสมในขั้นนี้ ถ้าสัมพันธภาพระหว่างพ่อแม่และเด็กเป็นไปด้วยดีโดยเฉพาะการฝึกหัดการขับถ่าย เมื่อโตขึ้นเด็กจะเป็นคนที่มีอารมณ์มั่นคงเชื่อในความสามารถของตนเอง เป็นคนสงบเสงี่ยมอ่อนโยน ถ้าเด็กเกิดการตรึงแน่นในขั้นนี้บุคลิกภาพที่ผิดปกติจะเกิดขึ้น เช่น กลายเป็นคนเจ้าระเบียบจะทำอะไรต้องอยู่ในกฎเกณฑ์เสมอ หรือไม่ก็กลายเป็นคนสกปรกรกรุงรังไปเลย นอกจากนี้ถ้าการตรึงแน่นในขั้นนี้เป็นไปอย่างรุนแรง บุคลิกภาพแปรปรวนบางชนิดที่อาจติดตัวมาเมื่อโตขึ้น ได้แก่ การแสวงหาความพอใจทางเพศโดยการทำร้ายผู้อื่นให้เจ็บปวด (Sadism) การร่วมเพศด้วยวิธีการวิตถารต่างๆ เป็นต้น (นวลละออ สุภาผล. 2527 : 55)

3. ขั้นอวัยวะเพศตอนต้น (Phallic Stage) อยู่ระหว่างอายุ 3-5 ปี ฟรอยด์กล่าวว่า "เมื่อเด็กอายุประมาณ 3 ขวบกว่า หรือ 4 ขวบ ความรู้สึกสำราญจะเลื่อนมารวมจุดอยู่ที่อวัยวะสืบพันธุ์ การเล่นอวัยวะเพศและการเพ้อฝันของเด็กจะควบคู่ไปกับการปรากฏของปมออดิปุส (Œdipus Complex) นั่นคือเด็กจะมีความปรารถนาที่จะสัมพันธ์ทางเพศกับพ่อหรือแม่ที่เป็นเพศตรงข้ามกับตน (สิริวรรณ สาระนาค. 2532 : 23) ถ้าพ่อไม่มีบทบาทเด่นอะไรในครอบครัว หรือเป็นคนที่เด่นและดูเกินไปกว่าที่เด็กจะเอามาเป็นแบบอย่างได้ เด็กก็อาจไม่ยอมเลียนแบบนิสัยพ่อซึ่งเป็นตัวแทนของความเป็นชายได้ เช่นเดียวกันพ่อที่หย่าร้างจากครอบครัวไปหรือตายจากไป หรือไม่ค่อยมีเวลาอยู่กับลูก เด็กก็จะไม่มีแบบอย่างที่จะเลียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้เป็นแม่ให้ท้ายลูกอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น ชอบกอดจูบลูกเป็นประจำ ชอบอาบน้ำด้วยกันกับลูก หรือกระทำในสิ่งที่สร้างความสนิทชิดเชื้อเกินไปจนเร้าอารมณ์ความรู้สึกของเด็กได้แล้ว ก็จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้เด็กเกิดปัญหาขัดแย้งในจิตใจในวัยนี้ได้อย่างมากเช่นกัน (วัลลภ ปิยะมโนธรรม. 2528

: 27-28) การพัฒนาการในขั้นนี้นับเป็นช่วงที่มีความยุ่งยากและตื่นเต้นสำหรับเด็ก ถ้าผ่านพ้นระยะนี้ไปโดยไม่มีปัญหาจะมีความสำคัญต่อพัฒนาการที่ปกติในขั้นต่อไป นักจิตวิทยากลุ่มจิตวิเคราะห์พบว่าสาเหตุเบื้องหลังของบุคลิกภาพแปรปรวนต่างๆ ในวัยผู้ใหญ่มักมีปัญหาเบี่ยงเบนไปจากปกติในวัยนี้เอง นั่นคือ ถ้าพัฒนาการทางบุคลิกภาพเป็นไปด้วยดี เมื่อเด็กโตขึ้นก็จะแสดงบทบาทที่เหมาะสมตามเพศของตน มีทัศนคติต่อเรื่องเพศในทางที่ดีแต่ถ้าพัฒนาการขั้นนี้เป็นไปไม่เหมาะสมเกิดการตรึงแน่น เมื่อเด็กโตขึ้นอาจพบกับบุคลิกภาพที่ผิดปกติอันส่งผลให้บุคคลไม่สามารถทำหน้าที่ทางเพศได้อย่างสมบูรณ์เช่น รักร่วมเพศ พวกชอบอวดอวัยวะเพศ (Exhibitionism) เป็นต้น ฟรอยด์กล่าวว่า "ปัญหาปมออดิปุสจะหมดไปอยู่ที่ท่าทีของพ่อแม่ถ้าต่างรักใคร่ให้เกียรติยกย่องนับถือกันและกัน ให้ความรักใคร่เมตตาแก่เด็กอย่างสม่ำเสมอ ปมออดิปุสก็จะหมดไปเมื่อเด็กอายุ 6 ขวบ ฉะนั้นพ่อแม่ผู้เลี้ยงดูจึงมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้บทบาททางเพศของเด็กพัฒนาไปอย่างเหมาะสม เพราะบุคลิกภาพที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกทางเพศเป็นสิ่งที่เด็กเลียนแบบมาจากพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู (อาภา จันทรสกุล. 2529 : 26)

4. ขั้นสงบ (Latency Stage) เริ่มตั้งแต่อายุ 6-13 ปี เป็นระยะที่เริ่มแสวงหาบทบาทที่เหมาะสมกับตนเอง เด็กจะค่อยๆ แยกตัวออกจากพ่อแม่และรู้สึกพอใจเมื่อได้เรียนรู้โลกภายนอก เริ่มเลียนแบบพ่อหรือแม่ตามเพศของตนเป็นขั้นเริ่มมีค่านิยม เจตคติ ฝึกและพัฒนากิจกรรมการเคลื่อนไหว สติปัญญา ความรู้ ความคิด การปรับตัวทางสังคมอยากรู้อยากเห็นจะชอบเที่ยว ชอบเล่นกับเพื่อนในวัยเดียวกัน เพื่อนจะมีความหมายแก่ชีวิตประจำวันมาก ถ้าเด็กได้สิ่งแวดล้อมที่ดีก็เท่ากับเป็นการปูรากฐานที่ดีให้เด็ก ถ้าได้เลียนแบบบทบาททางเพศผิดไปจากเพศของตน อาจได้พฤติกรรมแบบกะเทยติดตัวมา (นวลละออ สุภาผล. 2527 : 61) และเมื่อเด็กอายุได้ประมาณ 6 ขวบก็ควรจะสามารถสะกดกลั้นความรู้สึกทางเพศที่เกี่ยวกับปาก อวัยวะขับถ่าย

และอวัยวะสืบพันธุ์ได้ตามลำดับเป็นระยะเรื่อยมา ความอยากหาความสำราญทางเพศเช่นนี้ถูกสะกัดกั้นให้จมลงไปอยู่ในจิตไร้สำนึกโดยสิ้นเชิง จึงเรียกระยะต่อจากวัยเริ่มต้นว่า ระยะสงบ เพราะถือว่าความรู้สึกทางเพศถูกบังคับให้ลงไปกบดานอยู่ในจิตไร้สำนึก จะโผล่ขึ้นมาอีกทีก็เมื่อย่างเข้าสู่วัยรุ่น (กำธร จ่างทอง. 2528 : 55)

5. ขั้นอวัยวะเพศตอนปลาย (Genital Stage) เริ่มตั้งแต่เด็กย่างเข้าสู่วัยรุ่นตลอดไปจนถึงวัยผู้ใหญ่และวัยชรา ความพึงพอใจของเด็กวัยนี้จะอยู่ที่อวัยวะเพศ ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลง เช่น เพศหญิงจะมีหน้าอกสะโพกผายออก เพศชายจะมีไหล่กว้าง กล้ามเนื้อแข็งแรงขึ้น เสียงแตกเป็นต้น มีวุฒิภาวะทางเพศอย่างสมบูรณ์เกิดขึ้นตั้งแต่การมีประจำเดือนในเพศหญิง และการหลั่งน้ำกามในเพศชาย นั่นคือเพศชายและเพศหญิงมีความสามารถทางด้านร่างกายในการสืบพันธุ์ นับได้ว่าเด็กในระยะนี้มีพลังเพศที่สมบูรณ์เต็มที่และจะปลดปล่อยความยุ่งยากทางเพศที่สะกดกลั้นไว้โดยกลวิธานป้องกันตัวให้กลับมาอีกครั้ง ความรู้สึกของปมออดิปุสจะกลับขึ้นมาอยู่ในจิตสำนึก ในระยะวัยรุ่นความรู้สึกทางเพศทั้งชายและหญิงมีความรุนแรงขึ้นมาก เพราะเด็กได้เก็บกดไว้หลายปี (ระหว่าง 6-15 ปี โดยประมาณ) ปมออดิปุสจะเริ่มคลี่คลายไปทำให้เด็กมีการขัดแย้งภายในจิตใจของเด็กเองเสมอ ด้วยเหตุนี้เองถ้าเด็กวัยรุ่นสามารถละลายปมออดิปุส โดยมีประสบการณ์ทางเพศกับผู้อื่น เด็กเหล่านั้นจะมีความปลอดภัยจากความรู้สึกผิดของตนและมีการปรับตัวได้ดีขึ้น ฟรอยด์กล่าวว่า "บุคคลที่มีพัฒนาการทางบุคลิกภาพเป็นไปอย่างปกติไม่เกิดการตรึงแน่นก็จะสามารถมีชีวิตทางสังคม ในการคบหาสมาคมได้อย่างมีความสุขทั้งกับเพศตรงข้าม และเพศเดียวกัน สามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับเพศตรงข้ามได้" (สิริวรรณ สาระนาค. 2529 : 24)

กล่าวได้ว่า ฟรอยด์เป็นนักจิตวิทยาคนแรกที่เห็นความสำคัญของพัฒนาการในวัยเด็ก โดยถือว่าเป็นรากฐานของพัฒนาการของบุคลิกภาพในวัยผู้ใหญ่ เขาเชื่อว่าระยะห้าปีแรกของชีวิตมีความสำคัญมาก เป็นระยะวิกฤตของ

พัฒนาการของชีวิต การที่คนผ่านขั้นพัฒนาการแต่ละขั้นมาได้อย่างเหมาะสม ไม่เกิดการตรึงแน่นย่อมเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดีไม่เป็นโรคจิต และโรคประสาท และบุคลิกภาพที่แตกต่างของผู้ใหญ่ก็เนื่องมาจากประสบการณ์ของแต่ละคนในวัยเด็กว่ามีวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งของแต่ละวัยอย่างไร ด้วยเหตุนี้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์จึงมีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กเป็นอย่างมาก ดังคำกล่าวของ ประสาร ทิพย์ธารา (2521 : 151) ว่า "ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ส่งผลให้การเลี้ยงดูเด็กมีการเปลี่ยนแปลงจากแบบเดิมมาทำตามหลักของเขามากขึ้นจนทุกวันนี้"

ในการศึกษาวิเคราะห์สาเหตุของการเกิดพฤติกรรมรักร่วมเพศชายของตัวละครเอกในนวนิยายไทยนี้ จะนำทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์มาวิเคราะห์สาเหตุของการเกิดพฤติกรรม โดยมุ่งเน้นในด้านพื้นฐานทางครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดูเป็นสำคัญ

2. <u>ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของอีริค เอช. อีริคสัน</u> อีริคสันเป็นนักจิตวิเคราะห์ชาวเดนมาร์ก (1920-ปัจจุบัน) สนใจเกี่ยวกับการพัฒนาในวัยต่างๆ ของมนุษย์ได้ศึกษาวิชาจิตวิเคราะห์ที่กรุงเวียนนา ครั้น ค.ศ.1933 ได้ย้ายไปอยู่ประเทศสหรัฐอเมริกา เขาได้ศึกษาโดยการสังเกตพัฒนาการทางจิตใจของคนปกติในวัฒนธรรมและสังคมต่างๆ ตั้งแต่แรกเกิดจนเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ผลจากการศึกษาอย่างต่อเนื่องนี้ทำให้เขาสรุปได้ว่าสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาบุคลิกภาพ (Erikson. 1964 : 281-297) ด้วยเหตุนี้ทฤษฎีของอีริคสันจึงเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า "ทฤษฎีจิตสังคม" (Psychosocial Theory)

ในบรรดาแนวคิดต่างๆ ของอีริคสันนั้น ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตและสังคม (Psycho-social Stage) เป็นแนวทางคิดที่โด่งดังที่สุด (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2531 : 46) อีริคสันอธิบายว่าพัฒนาการของมนุษย์จะดำเนินไปตามลำดับขั้น และทุกขั้นของการพัฒนาจะมีปัญหาวิกฤติทางสังคม (Social Crisis) เกิดขึ้นเสมอ เด็กจะต้องปรับตนกับปัญหาเหล่านี้ ผลสัมฤทธิ์ในการ

ปรับตนต่อปัญหาวิกฤติทางสังคมในแต่ละระยะของพัฒนาการ จะเป็นปัจจัยสำคัญที่เสริมสร้างรูปแบบของบุคลิกภาพ และส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาในระยะต่อไป ความล้มเหลวในการปรับตนต่อปัญหาวิกฤตทางสังคมจะเป็นสาเหตุสำคัญของความเครียดทางอารมณ์และจิตใจ มีผลกระทบกระเทือนต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพ ทั้งยังทำให้เกิดปัญยุ่งยากในการปรับตนขั้นต่อไปอีกด้วย (เอนกกุล กรีแสง. 2529 : 46)

อีริคสันแบ่งขั้นการพัฒนาการของคนออกเป็น 8 ขั้น โดยใน 5 ขั้นแรกถือว่าเป็นการวางแบบแผนของบุคลิกภาพ และครอบคลุมขั้นพัฒนาการทางเพศของฟรอยด์ไว้ด้วย แต่แตกต่างจากฟรอยด์ที่ว่ามีอิทธิพลจากการติดต่อสัมพันธ์ที่นอกจากพ่อ แม่ ลูกแล้วยังมีบุคคลอื่นๆ ในสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ดังนี้

1. <u>ขั้นพัฒนาความไว้วางใจผู้อื่น</u> (Sense of Basic Trust) เป็นพัฒนาการขั้นแรกสุดและมีความสำคัญต่อพัฒนาการในลำดับต่อไปอย่างมาก พัฒนาการในขั้นนี้เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนอายุประมาณ 1 ปี เป็นระยะที่เด็กต้องการความเอาใจใส่จากแม่หรือคนเลี้ยงเป็นอย่างมาก หากความต้องการต่างๆ ของเด็กได้รับการตอบสนองอย่างครบถ้วน และเด็กมีประสบการณ์ที่ดีเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับแม่หรือคนเลี้ยง ก็จะเป็นผลให้เด็กพัฒนาความรู้สึกไว้วางใจ ซึ่งจะสังเกตได้จากการเป็นเด็กที่เลี้ยงง่าย กินง่าย นอนง่าย สามารถอดทนต่อการปลีกตัวจากไปชั่วครู่ชั่วยามของแม่ หรือคนเลี้ยงได้ แต่ถ้าเด็กได้รับประสบการณ์ที่ไม่ดีเด็กจะขาดความไว้วางใจแม่หรือคนเลี้ยง ซึ่งแสดงออกโดยการโยเย ขี้อ้อน เลี้ยงยาก (เอนกกุล กรีแสง. 2529 : 46) และจะกลายเป็นคนที่ชอบก้าวร้าว ตีตัวออกจากสิ่งแวดล้อม บางกรณีถึงกับเป็นโรคจิต (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2533 : 27) อย่างไรก็ดีเด็กที่ได้รับการสนองตอบความต้องการทางกายทางอารมณ์ จนรู้สึกสุขสบายตลอดเวลา และล้นเหลือนั้นจะกลายเป็นคนเชื่อถือไว้วางใจคนง่ายเกินไป ส่วนเด็กที่มักไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการจนเข้าขั้นขาดแคลนนั้นก็มักจะเป็นคนระแวงง่าย อีริคสันเชื่อว่าพัฒนาการที่ควรเป็นคุณ ได้แก่ ความสมดุลย์

ระหว่างความเชื่อถือไว้วางใจผู้อื่นกับความระแวงสงสัยในน้ำใจของผู้อื่น เพราะความพอดีของคุณสมบัติ 2 ประการนี้จะทำให้เด็กพัฒนาความรู้สึก "โลกนี้ยังมีที่หวังและมีความหวัง" ความรู้สึกเช่นนี้เป็นสิ่งที่ดีของการพัฒนาของมนุษย์ เพราะเป็นพลังผลักดันให้มนุษย์ต่อสู้อุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2531 : 50)

2. <u>ขั้นพัฒนาความเป็นอิสระ</u> (Sense of Automonous) เป็นพัฒนาการในระยะอายุประมาณ 1-3 ปี เด็กวัยนี้สามารถทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองได้หลายอย่าง ควบคุมกล้ามเนื้อและการเคลื่อนไหวของร่างกายได้ดีขึ้น เด็กจึงเริ่มรับรู้ความเป็นตัวของตัวเองแต่เด็กยังไม่แน่ใจในความสามารถ และความเป็นอิสระของตน จึงมักจะเกิดความรู้สึกขัดแย้งระหว่างการทำตามความต้องการของตนกับการคล้อยตามความประสงค์ของผู้ใหญ่ (เอนกกุล กรีแสง. 2529 : 46) เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยนี้ อีริคสัน ได้เน้นถึงการที่เด็กยังไม่พร้อมที่จะทำอะไรอย่างรอบคอบได้ซึ่งพ่อแม่ต้องรู้จักจัดสิ่งที่เหมาะสมให้เด็กทำ อย่าให้เด็กต้องพบกับสิ่งที่เขาควรจะทำได้แต่ไม่ทำ ซึ่งจะก่อให้เกิดความละอายหรือความสงสัยในตนเอง (มลวิภา สุวรรณมาลัย. 2524 : 87) นั่นคือเด็กที่ผู้เลี้ยงดูปล่อยให้เขาทำอะไรตามใจปรารถนา โดยไม่เกินเลยไปจะพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง แต่ถ้าเด็กถูกควบคุมมากเกินไปก็จะเกิดความรู้สึกละอายใจและไม่แน่ใจตนเอง ความรู้สึกทั้งสองประการนี้ถ้ามีมากจะทำให้เด็กพัฒนาบุคลิกภาพที่ชอบทำอะไรแอบๆ ซ่อนๆ ปิดบัง แต่เด็กที่มีความเป็นตัวของตัวเองมากเกินไป ก็อาจเกิดนิสัยเป็นคนเข้าคนยาก ไม่ยอมเคารพกฎระเบียบของสังคมชอบทำอะไรแผลงๆ ต่อต้านสังคม ความพอดีระหว่างความเป็นตัวของตัวเองกับความละอายใจทำให้เด็กพัฒนานิสัยรู้จักควบคุมตนเอง มีความตั้งใจมั่นในการกระทำกิจต่างๆ สามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้ว่าอะไรถูกอะไรผิด (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2531 : 51) ฉะนั้นผู้เลี้ยงดูต้องฝึกให้เด็กรู้จักการรับและการให้ การอาศัยพึ่งพาบุคคลอื่น การแสวงหาในสิ่งที่ตนเองอยากได้โดยวิธีที่เหมาะสม

3. <u>ขั้นพัฒนาความคิดริเริ่ม</u> (Sense of Initiative) เป็นพัฒนาการในระหว่างอายุ 3-6 ปี อีริคสันเรียกวัยนี้ว่าเป็นวัยที่มีความริเริ่มอยากจะทำอะไรด้วยตนเองจากจินตนาการของตนเอง เป็นวัยที่เด็กจะเลียนแบบจากผู้ใหญ่ทั้งด้านการพูดและการกระทำ ในวัยนี้ต้องการทำอะไรเหมือนพ่อเด็กผู้หญิงอยากทำอะไรเหมือนแม่ (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2531 : 27) แต่อีริคสันได้เสนอแนวคิดแตกต่างจากฟรอยด์บางประการ เช่น เด็กจะรักพ่อแม่เพศตรงข้ามเพราะพ่อแม่เป็นสิ่งที่ใช้ประโยชน์ได้และปมออดิปุสจะหมดไปเมื่อเด็กเกิดความรู้สึก 2 อย่างคือ เด็กจะไม่พอใจพ่อแม่เพศเดียวกันโดยจะพยายามแทนที่พ่อแม่เพศเดียวกันด้วยการเลียนแบบ และเด็กจะมีการรับรู้ที่เป็นจริงมากขึ้น ทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างตนกับผู้อื่นมากขึ้น เด็กจะหันไปหาเพื่อนวัยเดียวกันแทน ทั้งนี้พัฒนาการทางจิตของเด็กวัยนี้จะมีหลักใหญ่ๆ อยู่ 2 ประการ คือ

3.1 เมื่อ อิด อีโก้ และซุปเปอร์อีโก้ ทำงานประสานกลมกลืนและสมดุลย์กันจะทำให้คนนั้นมีบุคลิกภาพดีเป็นตัวของตัวเอง และพัฒนาการของเด็กจะขึ้นกับความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เพื่อน และมนุษย์คนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก

3.2 เด็กจะเริ่มสังเกตเห็นความแตกต่างระหว่างเพศโดยดูจากภายในวงสังคมของตน และพยายามปรับความต้องการของตนให้เข้ากับความต้องการของสังคม (มลวิภา สุวรรณมาลัย. 2524 : 88)

ฉะนั้นการเลี้ยงดูที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น มีโอกาสตัดสินใจและกระทำสิ่งต่างๆ ตามความต้องการของตน ภายในขอบเขตที่เหมาะสมจะทำให้เด็กเป็นคนที่มีความคิดริเริ่ม ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญและจำเป็นสำหรับการศึกษาและการทำงาน ตรงข้ามกับเด็กที่ผู้เลี้ยงดูทำให้เกิดความรู้สึกว่าความคิดของตนเป็นสิ่งไร้สาระอยู่เสมอ เด็กพวกนี้จะกลายเป็นคนที่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น อันเป็นการทำลายความคิดริเริ่มของเด็กไป

4. <u>ขั้นพัฒนาความอุตสาหะ</u> (Sense of Industry) เป็น

พัฒนาการระหว่างอายุ 6-12 ปี ซึ่งเป็นระยะที่เด็กเข้าโรงเรียน และมีเพื่อนมากขึ้น เด็กจะมีประสบการณ์ระหว่างการแข่งขันและเริ่มเรียนรู้ว่าความสามารถในการกระทำสิ่งต่างๆ จะช่วยให้ตนเป็นที่รู้จักของผู้อื่น ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการทำสิ่งเหล่านี้ จะมีความสำคัญต่อความรู้สึกของเด็กอย่างมาก เขาจะใช้ความมานะพากเพียรอย่างเต็มความสามารถอันเป็นการฝึกนิสัยความเป็นผู้มีความอุตสาหะให้แก่ตนเอง (เอนกกุล กรีแสง. 2529 : 46) ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับพ่อแม่จะเริ่มแยกออกจากกัน ระยะปัญหาเรื่องปมออดิปุสจะระงับไว้ชั่วคราวเด็กจะเริ่มเปรียบเทียบพ่อแม่กับบุคคลอื่นและจะเลียนแบบผู้อื่น เพื่อนบ้านมีอิทธิพลที่สำคัญ โลกของเพื่อนจะสำคัญเท่าๆ กับโลกของผู้ใหญ่ เนื่องจากเด็กต้องการการยอมรับและหามาตรฐานวัดความสามารถของตนเอง สังคมจะมีอิทธิพลต่อเด็กมากขึ้น (มลวิภา สุวรรณมาลัย. 2524 : 89) ทั้งนี้ผู้ใหญ่จะต้องพยายามช่วยให้เด็กมีความสัมฤทธิผลให้เขารู้ว่าเขามีความสามารถ เพื่อจะได้มีความรู้สึกที่ดีต่อตัวของเขาเอง (Positive Selfconcept) ซึ่งเด็กที่มีพัฒนาการดีมาตั้งแต่ต้นเมื่อถึงวัยนี้จะสามารถปรับตนเข้ากับสังคมใหม่ได้เร็ว แต่ถ้าเด็กเริ่มด้วยความไม่ไว้ใจ ไม่รู้จักบังคับตนเองหรือปราศจากความคิดริเริ่มการปรับตัวเข้ากับสังคมใหม่ย่อมเป็นไปโดยยาก บางครั้งอาจถอยกลับไปสู่วัยทารกอีกเพื่อหลีกเลี่ยงภาระที่จะต้องรับผิดชอบ (ประมวญ ดิคคินสัน. 2529 : 263)

5. <u>ขั้นพัฒนาเอกลักษณ์ของตน</u> (Sense of Identity) เป็นพัฒนาการระหว่างอายุ 12-18 ปี ซึ่งอยู่ในวัยรุ่นอันเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับการปรับตนเป็นอย่างมาก อีริคสันเชื่อว่า ในบรรดาขั้นตอนแห่งความขัดแย้งทางสังคมของจิตใจมนุษย์ทั้ง 8 ขั้นตอนนั้น ขั้นนี้เป็นช่วงที่ความขัดแย้งมีลักษณะวิกฤตยิ่งกว่าช่วงอื่น เพราะเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างความเป็นเด็กและความเป็นผู้ใหญ่ ถ้าหากไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ เด็กวัยรุ่นผู้นั้นจะกลายเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพอันสับสนไม่มั่นคง (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2531 : 52) เกี่ยวกับการ

ปรับตัวของเด็กวัยรุ่น อีริคสันเสนอว่ามีขั้นตอนในการปรับตัวที่สำคัญอยู่ 7 ขั้น ซึ่งในแต่ละขั้นถ้าไม่สามารถปรับตัวได้ย่อมทำให้เกิดความล้มเหลวในเรื่องนั้นๆ การปรับตัวทั้ง 7 ขั้นมีดังนี้ (นวลละออ สุภาผล. 2527: 93)

5.1 สัดส่วนของเวลา (Time Perspective) เด็กวัยรุ่นต้องการเวลาที่เหมาะสมเพื่อการเตรียมตัวและการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

5.2 ความมั่นใจในตนเอง (Self-Certainty) หมายถึง การแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเองอย่างถูกต้อง มีความสนใจเกี่ยวกับตนเองและความคิดของคนอื่นที่มีต่อตนเอง

5.3 การตรวจสอบบทบาท (Role Experimentaion) ในวัยเด็กจะมีการแสวงหาบทบาทต่างๆ มากมาย ส่วนเด็กวัยรุ่นจะคัดเลือกเฉพาะบทบาทที่เหมาะสมกับตัวเองมากที่สุด

5.4 การคาดการณ์ล่วงหน้าในผลสัมฤทธิ์ (Anticipation of Achievement) เด็กวัยรุ่นจะคาดการณ์ล่วงหน้าในผลสำเร็จที่จะเกิดขึ้นในการทำงาน ซึ่งจะเป็นแรงกระตุ้นให้เขามีความเพียรพยายามเพื่อไปสู่เป้าหมายนั้นๆ การคาดการณ์ล่วงหน้าจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะพัฒนาความมั่นใจให้กับตนเอง

5.5 เอกลักษณ์ทางเพศ (Sexual Identity) วัยรุ่นต้องการประสบการณ์ที่จะทำให้เข้ารู้ในบทบาททางเพศของตนเอง และต้องการที่จะแสดงลักษณะและบทบาททางเพศของตนให้ถูกต้องเป็นที่ยอมรับของสังคม ขณะเดียวกันก็ต้องการที่จะเป็นเพื่อนกับเพศตรงข้าม

5.6 ความเป็นผู้นำ (Leadership Polarization) เด็กวัยรุ่นควรได้รับการฝึกให้เป็นตัวของตัวเอง มีความมั่นใจในตนเอง ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้เขาพัฒนาความเป็นผู้นำให้เกิดขึ้น

5.7 อุดมคติหรือปรัชญาชีวิต (Idealogical Polarization) วัยรุ่นจะเลือกอุดมคติหรือปรัชญาของชีวิต แนวคิดหรือหรือศาสนา ซึ่งมักจะได้มา

จากประสบการณ์ของชีวิตซึ่งจะช่วยนำทางให้เขาอยู่ในสังคมได้ โดยอุดมคติหรือปรัชญาชีวิตนั้นจะช่วยให้เขาไปสู่ความมีเอกลักษณ์ของตนเอง

นอกจากนี้หมู่เพื่อนก็มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของวัยรุ่นมากเช่นกัน สังคมจึงควรให้เวลารวมทั้งอิสรภาพบ้างพอสมควร อีริคสันเน้นว่าการเป็นวัยรุ่นมิใช่การยอมรับว่าอะไรเป็นจริงไปหมด แต่เป็นวิกฤตการณ์ระหว่างกฎเกณฑ์ในวัยรุ่นที่จะต้องผสมผสานไว้ด้วยเอกลักษณ์และสังคม เพื่อทำให้เกิดแบบแผนใหม่ของชีวิต นั่นคือวัยรุ่นเป็นวัยของการเจริญอย่างไม่หยุดยั้งระหว่างชีวิตที่ผ่านมาในวัยเด็กและสิ่งที่เขาจะต้องเป็นไปอีกในอนาคตในสิ่งที่เขามีความคิดเห็นเป็นของตนเอง และในขณะเดียวกันก็จะต้องรับรู้ความคิดเห็นที่ผู้อื่นคาดหวังให้เขาเป็นอีกในอนาคต (มลวิภา สุวรรณมาลัย. 2524 : 92)

6. <u>ขั้นพัฒนาความสัมพันธ์อันดีกับคนทั่วไป</u> (Sense of Intimacy) อีริคสันอธิบายว่าระยะนี้เป็นช่วงที่ชีวิตเพศแบบผู้ใหญ่ (Sexual Identity) อยู่ในขั้นแสวงรูปแบบสำหรับตัว มักเป็นไปในลักษณะฉาบฉวยผิวเผินซึ่งวัยรุ่นบางคนหลงคิดว่าเป็นแบบลึกซึ้ง ชีวิตเพศและชีวิตคู่ในช่วงพ้นวัยรุ่นมาแล้วต้องเป็นไปในแง่การร่วมแบ่งปันต่อกันและกัน มีความเชื่อถือไว้ใจกันและกัน ส่วนผู้ใหญ่ซึ่งไม่สามารถสร้างความรู้สึกสนิทสนมจริงจังกับผู้ใดผู้หนึ่งได้จะมีความรู้สึกอ้างว้างเดียวดาย ผู้ใหญ่ประเภทนี้ไม่สามารถละตนเพื่อเข้าถึงผู้อื่น ถ้ามีลักษณะเช่นนี้มากๆ อาจก่อให้เกิดปัญหาบุคลิกภาพที่รุนแรงได้ นั่นคือจะเป็นคนที่หลงรักเฉพาะตนเองซึ่งเรียกว่า นาซิสซัส (Narcissism) ซึ่งเป็นบุคลิกภาพที่ไม่พึงประสงค์ (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2531 : 54-55)

7. <u>ขั้นพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม</u> (Sense of Generativity) อยู่ในช่วงระหว่างอายุ 22-40 ปี นับเป็นวัยกลางคนซึ่งคนวัยนี้เป็นวัยที่สร้างประโยชน์ให้กับสังคม ถ้าพัฒนาการของบุคคลในขั้นต้นๆ เป็นไปด้วยดี เมื่อมาถึงขั้นนี้ก็พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้แก่สังคม มีความรู้สึกต้องการมีบุตรสืบไปภายหน้า (นวลละออ สุภาผล. 2527 : 96) อีริคสัน กล่าวว่าเมื่อบุคคลถึงระยะนี้

จะต้องการมีบุตรไว้สืบสกุล ซึ่งการที่จะมีสมาชิกใหม่ขึ้นจะต้องมาจากรากฐานแห่งความสนิทชิดชอบและความไว้วางใจของทั้งสองฝ่ายเพราะเด็กที่เกิดมาจะมีพัฒนาการที่ดีได้ต้องได้รับการยอมรับจากพ่อแม่ที่มีความสุขในชีวิตสมรส ฉะนั้นการอบรมเลี้ยงดูเด็กจึงจำเป็นต้องให้ความรักและความสนใจในอาชีพการงานของเขา และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในระยะนี้คือ ต้องมีความเกี่ยวข้องกับสังคมและสนใจสังคมด้วย นั่นคือ ในระยะนี้ชีวิตส่วนตัวและสังคมจะมารวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บุคคลที่ไม่พัฒนามาถึงขั้นนี้ย่อมเกิดความรู้สึกท้อถอยเหนื่อยหน่ายในชีวิต คิดถึงแต่ตนเองและไม่สร้างประโยชน์ให้สังคม (มลวิภา สุวรรณมาลัย. 2524 : 93)

8. <u>ขั้นพัฒนาบูรณาการแห่งตน</u> (Sense of Integrity) เป็นระยะสุดท้ายของพัฒนาการทางจิตและสังคม อีริคสันอธิบายว่าเมื่อถึงขั้นนี้แล้วบุคคลจะต้องพัฒนาความรู้สึกว่าตนได้กระทำกิจต่างๆ ที่ควรกระทำเสร็จสิ้นตามหน้าที่ของตนแล้ว เขาจะมองย้อนหลังไปดูชีวิตด้วยความไม่ยึดมั่นถือมั่นทั้งความสมหวังและผิดหวัง สามารถทำใจยอมรับชีวิตของตนเองและผู้อื่นอย่างที่เขามีเขาเป็นอยู่ และพอใจในชีวิตของตน (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2531 : 56) แต่มีผู้สูงอายุบางคนที่ไม่อาจปล่อยวางกับชีวิตได้ ซึ่งอาจเกิดจากการประสบความล้มเหลวผิดหวังอยู่เสมอ ขาดความสุขสมบูรณ์ในชีวิต ไม่มีความพอใจและความภูมิใจในตนเองเป็นต้น เขาจะกลายเป็นผู้มองโลกในแง่ร้ายมีลักษณะท้อแท้เหนื่อยหน่ายและสิ้นหวัง (เอนกกุล กรีแสง. 2529 : 47)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของอีริคสันนั้นให้ความสำคัญเรื่องพัฒนาการทางจิตและสังคมในระยะต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นว่ามีอิทธิพลต่อรูปแบบของบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลเป็นอย่างมาก โดยจะเห็นว่าเขาจะอธิบายถึงพัฒนาการของชีวิตตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยชรา เพราะเขาถือว่าวัยแรกของชีวิตเป็นวัยที่เป็นรากฐานเบื้องต้นทางสังคมที่เกิดขึ้นในระยะต่างๆ ของพัฒนาการจะช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์ให้แก่บุคคล ส่วนความล้มเหลวในการปรับตนต่อปัญหาวิกฤตเหล่านั้นก็มีผลเสียต่อพัฒนาการทาง

บุคลิกภาพ ทำให้มีบุคลิกภาพที่บกพร่อง (เอนกกุล กรีแสง. 2529 : 47) แต่บุคลิกภาพของแต่ละบุคคลเป็นเรื่องที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และทุกคนมีโอกาสที่จะแก้ไขบุคลิกภาพของตน และผู้ใหญ่ที่อยู่แวดล้อมก็มีส่วนที่จะช่วยส่งเสริมหรือแก้ไขบุคลิกภาพของผู้เยาว์ที่อยู่ในความดูแลให้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสุขได้ (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2533 : 30), ด้วยเหตุนี้ปริญญานิพนธ์เรื่องนี้จึงนำทฤษฎีของอีริคสัน มาวิเคราะห์สาเหตุของการเกิดพฤติกรรมในด้านของอิทธิพลของสังคมแวดล้อมภายนอก

<u>เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมตามแนวจิตวิทยา</u>

การนำแนวความคิดทางจิตวิทยามาใช้ในการวิจารณ์วรรณกรรมเป็นสิ่งที่นักวิจารณ์วรรณกรรมกระทำกันมานาน นับตั้งแต่เมื่อความรู้และทฤษฎีทางจิตวิทยาเริ่มมีบทบาทในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรม ผู้อ่านส่วนหนึ่งก็อาจใช้วิธีวิจารณ์แนวจิตวิทยามาโดยไม่รู้ตัว เมื่อต้องตีความหมายของคำพูดและการกระทำของตัวละคร เพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมต่างๆ ของตัวละครเหล่านั้น (จิระพรรษ์ บุญยเกียรติ. 2529 : 93) ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมเปรียบเสมือนภาพจำลองของชีวิตมนุษย์ที่บรรยายและแจกแจงพฤติกรรม และจิตใจของตัวละครทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมในรูปแบบต่างๆ กัน ฉะนั้นการจะทำความเข้าใจกับงานวรรณกรรมให้รู้จักตัวละครได้อย่างถ่องแท้นั้น ถ้าอาศัยความรู้ทางด้านจิตวิทยาเข้ามาช่วยวิจารณ์พฤติกรรมของตัวละครก็จะทำให้ผู้อ่านมีความเข้าใจที่ลุ่มลึกยิ่งขึ้น ดังที่ สายทิพย์ นุกูลกิจ (2525 : 168) ได้กล่าวไว้ว่า "การนำหลักจิตวิทยามาอธิบายว่าเหตุใดตัวละครหนึ่งๆ จึงมีพฤติกรรมที่แปลกประหลาดเช่นนี้ ทำให้ผู้อ่านมีความเข้าใจตัวละคร อันจะช่วยให้เข้าใจวรรณคดีตลอดทั้งเรื่องได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น" จะเห็นว่าวรรณกรรมกับจิตวิทยาเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างเหนียวแน่นตลอดมาตั้งแต่แรกเริ่ม ดังที่ ชลธิชา สัตยาวัฒนา (2513 : 42) ผู้ริเริ่มนำการวิจารณ์วรรณคดีแผนใหม่แบบตะวันตกเข้ามาใช้กับวรรณคดีไทยเป็นคนแรก ได้กล่าวถึงความ

สัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับจิตวิทยาไว้ว่า

> การนำความรู้ทางจิตวิทยามาใช้วิจารณ์วรรณคดีนั้น ก็เนื่องมาจากการค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิทยากับวรรณคดี เป็นเหตุให้นักเขียนในสมัยต้นศตวรรษที่ 20 มีความกระตือรือร้นที่จะนำหลักจิตวิทยามาผสมผสานกับจินตนาการสร้างสรรค์ของตน งานประพันธ์ในระยะนี้จึงมีแนวโน้มไปในทางให้ความสำคัญกับความรู้สึกนึกคิดของตัวละครจิตสำนึก และจิตใต้สำนึกของตัวละครตลอดจนพฤติกรรมต่างๆ ของตัวละครซึ่งสร้างสรรค์โดยใช้หลักจิตวิทยาประยุกต์อย่างกลมกลืน

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2529 : 21) กล่าวถึงการวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครโดยอาศัยหลักการทางจิตวิทยาไว้ว่า

> กลวิธีในการวิเคราะห์เชิงจิตวิทยาคือ พยายามวิเคราะห์ความจริงเกี่ยวกับจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ในแง่มุมต่างๆ โดยใช้ตัวละครตัวใดก็ได้ในเรื่องเป็นตัวตั้งรับ การวิเคราะห์ไม่จำเป็นต้องใช้พระเอกนางเอกของเรื่องเสมอไป เป็นการมองมนุษย์อย่างมีชีวิตจิตใจที่ตกอยู่ในสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งเร้าที่ให้แสดงพฤติกรรมตอบสนองจนมีความสมหวัง ความผิดหวัง มีความดีความเลวเหมือนมนุษย์ปุถุชนทั่วไปอีกทั้งพยายามศึกษาความเกี่ยวพันของพฤติกรรมที่มีต่อตัวละครอื่นๆ ว่าเหตุใดตัวละครเหล่านั้นจึงมีพฤติกรรมเช่นนั้น วรรณกรรมที่ดีต้องสะท้อนสภาพชีวิตอย่างสมจริงให้ปรากฏ การวิเคราะห์เชิงจิตวิทยาจึงสร้างความสมจริงให้กับวรรณกรรมและเป็นการประเมินคุณค่าของวรรณกรรมเรื่องนั้นๆ

นอกจากจะแสดงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับจิตวิทยาแล้ว ศรีเรือน แก้วกังวาล ยังได้เสนอการวิเคราะห์วรรณกรรมเชิงบุคลิกภาพซึ่งเป็นการวิเคราะห์วรรณกรรมเชิงจิตวิทยาแนวหนึ่ง โดยเลือกนวนิยายเรื่อง ทรัพย์ในดิน (The Good Earth) ของ เพิร์ล เอส. บัค (Pearl S. Buck) เรื่องผู้อพยพ (The Immigrants) ของ โฮเวิร์ด ฟาสท์ (Howard Fast) และเรื่องบ้านชนนก ของ กฤษณา อโศกสิน มาใช้เป็นแบบอย่างในการวิเคราะห์อีกด้วย ผลจากการวิเคราะห์นวนิยายทั้ง 3 เรื่องนี้ ศรีเรือน แก้วกังวาล (2529 : 87, 121, 135) สรุปว่า โอลานตัวเอกของเรื่อง ทรัพย์ในดิน เป็นผู้ที่แสดงพฤติกรรมต่างๆ นานาอย่างชัดแจ้งสมจริงเป็นอย่างยิ่ง จนอาจจะกล่าวได้ว่าโอลานเป็นตัวแทนของมนุษย์ที่เราได้พบจริงๆ อยู่ในโลกที่เป็นจริงในปัจจุบัน แดนตัวเอกของเรื่อง ผู้อพยพ เป็นบุคคลที่มีความสามารถปรับตัวได้เป็นอย่างดีต่อความผันผวนต่างๆ ของกระแสธารแห่งเหตุการณ์ในชีวิตนับได้ว่าเป็นบุคคลที่มีบุคลิกเข้มแข็งและไม่ยอมรับแพ้ต่อความทุกข์ยากต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตน เหมือนแพรตัวเอกของเรื่องบ้านชนนก เป็นหญิงสาวที่มีจิตใจอ่อนไหวง่ายเป็นผู้ทีมีความรู้สึกขาดแคลนความรัก จึงบูชาเทิดทูนความรักและคนรักมาก เมื่อผิดหวังจึงเสียใจสุดชีดจนถึงกับฆ่าตัวตาย

จากแนวความคิดต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ด้วยคำกล่าวยืนยันของ เจตนา นาควัชระ (2520 : 10) ซึ่งกล่าวย้ำว่า

> การนำหลักจิตวิทยาเข้ามาใช้ทำให้วรรณคดีวิจารณ์มีลักษณะเป็นศาสตร์มากขึ้นอีกทั้งยังช่วยให้เราเข้าใจความคิด และอารมณ์ของมนุษย์ ในต่างแดนต่างกาลเวลาได้ราวกับวรรณคดีวิจารณ์ของชาติต่างๆ มีภาษาพูดร่วมกันได้ และการศึกษาตัวละครในแง่จิตวิทยาเป็นสิ่งสร้างเสริมความสมจริงให้แก่โลกของวรรณคดี ทำให้เราเห็นคุณค่าของวรรณคดีว่าเป็นเครื่องสะท้อนชีวิตจริง วรรณคดีวิจารณ์จึงอยู่ในฐานะที่จะช่วยให้เราเข้าใจมนุษยชาติได้ดียิ่งขึ้น

และ วนิดา ลิขิตกันทิมา (2517 : 371) ได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางการศึกษาวรรณคดีโดยใช้หลักจิตวิทยาไว้ว่า "นักศึกษาวิชาวรรณคดีไทยควรจะได้ศึกษาวิชาการอื่นๆ เช่น สาขาจิตวิทยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาบุคลิกภาพและผลการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคนไทยในทางจิตวิทยาสังคม เพื่อจะได้นำไปใช้ศึกษากวีและตัวละครในวรรณคดีไทยได้กว้างขวางยิ่งขึ้น"

เกี่ยวกับแนวทางในการนำจิตวิทยามาวิเคราะห์วรรณกรรมนั้น ครรชิต ทะกอง (ม.ป.ป. : ไม่มีเลขหน้า) กล่าวว่ามักจะทำกันอยู่ 2 แนว คือ

1. การถือว่าวรรณคดีเป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Action) นักวิจารณ์แนวนี้จะใช้หลักจิตวิทยาช่วยแก้ปัญหาในด้านข้อเขียนที่ยากต่อการเข้าใจ โดยถือว่าข้อความดังกล่าวเกิดจากจิตไร้สำนึกของกวีหรือผู้แต่งซึ่งแสดงออกเป็นสัญลักษณ์พร้อมๆ กับจิตสำนึกในขณะที่เขียนบทประพันธ์นั้น ผู้วิเคราะห์จะศึกษาเกี่ยวกับรายละเอียดของผู้แต่งเพื่อจะนำมาอธิบายข้อความในบทประพันธ์ของเขา

2. การถือว่าตัวละครในบทประพันธ์เป็นผู้มีปัญหาหรือป่วยเป็นโรคจิต ตัวละครจึงแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ออกมา นักวิเคราะห์วรรณคดีจะพยายามใช้จิตวิทยามาแก้ไขข้อข้องใจว่าทำไมตัวละครจึงมีพฤติกรรมเช่นนั้น

การวิจารณ์วรรณกรรมตามแนวจิตวิทยา จึงมีทั้งที่อาศัยความรู้ทางด้านจิตวิทยาทั่วไปเพื่ออธิบายพฤติกรรมปกติและความรู้ทางด้านจิตวิเคราะห์เพื่ออธิบายพฤติกรรมอปกติที่ยากแก่การเข้าใจหรือค้นหาสาเหตุ การวิจารณ์โดยอาศัยหลักความรู้ทางด้านจิตวิเคราะห์ที่ ฟรอยด์เป็นผู้คิดค้นจะจำเป็นและมีประโยชน์อย่างยิ่ง หากนำมาใช้อธิบายจิตวิทยาอปติของตัวละคร หรือวิจารณ์วรรณกรรมที่มีรูปแบบเนื้อหาผิดแผกไปจากที่เคยพบเห็น หรือที่ยังมีข้อสงสัยถกเถียงกันหาข้อยุติไม่ได้ ทั้งนี้การนำความรู้ทางด้านจิตวิเคราะห์มาช่วยให้ความกระจ่างจะทำให้ได้คำตอบที่มีลักษณะเป็นศาสตร์น่าเชื่อถือมากขึ้น ดังที่ ธัญญา สังขพันธานนท์ (2529 : 393) ได้สรุปลักษณะการวิจารณ์ตาม

แนวจิตวิเคราะห์ไว้ว่า ซิกมันด์ ฟรอยด์เป็นผู้ริเริ่มการวิจารณ์ตามแนวจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) โดยนักวิจารณ์ได้นำเอาหลักการทางจิตวิเคราะห์เช่น ทฤษฎีบุคลิกภาพ ทฤษฎีเกี่ยวกับความฝันมาอธิบายและตีความวรรณคดีต่างๆ อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ส่วนใหญ่แล้วมุ่งพิจารณาเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร จิตสำนึกและไร้สำนึกของตัวละครตลอดจนพฤติกรรมต่างๆ รวมทั้งพิจารณาชีวิตของนักเขียนในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างนักเขียนกับงานของเขา หรือในส่วนที่เกี่ยวกับจิตวิทยาของผู้อ่าน การนำหลักจิตวิทยาของฟรอยด์มาประยุกต์ใช้ในการวิจารณ์วรรณคดีมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1. การศึกษาบทบาทของภาษา โดยการอธิบายเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์

2. การนำความรู้ทางจิตวิทยามาศึกษาชีวประวัติของนักเขียน ซึ่งสามารถทำให้เข้าใจผลงานของเขาได้

3. การนำหลักการทางจิตวิเคราะห์มาอธิบายตัวละครในวรรณคดี โดยการศึกษากระบวนการของจิตใต้สำนึกอันเป็นแรงจูงใจให้ตัวละครแสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมา โดยทั่วไปมักนำหลักจิตวิเคราะห์จากงานเขียน Three Contributions to the Theory of Sex ของฟรอยด์มาประยุกต์ใช้ตีความพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของตัวละคร

นอกจากนี้ สกุลรัตน์ แซ่ด่าน (2528 : 171) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของแนวคิดของฟรอยด์ที่มีต่อนักเขียนและนักวิจารณ์ไว้ว่า

> นับแต่ได้มีการค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับจิตวิทยาเมื่อราวต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา จิตวิทยาได้เข้าไปมีบทบาทในวรรณกรรมอยู่อย่างกว้างขวางทั้งทางด้านการเขียนและการวิจารณ์ อาทิ ดี.เอช.ลอเรนซ์ (D.H. Lowrence) ได้นำแนวคิดจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ มาประยุกต์สร้างนวนิยายเรื่อง

Lady Chatherley's lover และอื่นๆ ส่วน ไอ.เอ.ริชาร์ด (I.A. Richard) นำผลการค้นคว้าทางจิตวิเคราะห์เข้าไปศึกษาสุนทรียศาสตร์ในวรรณกรรมจนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย

สายทิพย์ นุกูลกิจ (2525 : 178) กล่าวถึงการนำหลักจิตวิทยามาใช้ในการวิเคราะห์วิจารณ์วรรณกรรมไว้ว่า

> หลักจิตวิทยาส่วนใหญ่ที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์วิจารณ์บทบาทและพฤติกรรมของตัวละครในวรรณคดี ได้รับอิทธิพลมาจากเนื้อหาในหนังสือชื่อ Three Contribution to the Theory of Sex ของ ฟรอยด์ ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับสาเหตุของพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่ฟรอยด์สันนิษฐานว่ามีสาเหตุมาจากความรู้สึกและความปรารถนาทางเพศรส ซึ่ง โจนส์ (Ernest Jones) ได้นำทฤษฎีดังกล่าวมาวิจารณ์พฤติกรรมของแฮมเล็ด (Hamlet) ตัวละครสำคัญในบทละครของเช็คสเปียร์ (William Shakespeare) พบว่า แฮมเล็ดมีปมออดิปุสจึงได้ฆ่าพ่อเลี้ยง และสาเหตุที่เขาลังเลที่จะฆ่าก็เป็นเพราะกลไกของอีโก้ (Ego) ทำหน้าที่เลื่อนเวลาความปรารถนาของอิด (Id) ให้ช้าลงแต่ในที่สุดอิดก็เป็นฝ่ายชนะ ซึ่งปัญหาดังกล่าวไม่อาจจะอธิบายได้เลย ถ้าปราศจากทฤษฎีของฟรอยด์

ในส่วนของการนำทฤษฎีจิตวิทยามาวิเคราะห์วิจารณ์วรรณกรรมไทยนั้น ผู้ริเริ่มคือชลธิรา สัตยาวัฒนา (2513 : 37-65) ได้นำความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจิตวิทยาและจิตวิเคราะห์มาวิเคราะห์พฤติกรรมก้าวร้าวของตัวละครสำคัญในวรรณคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผน โดยใช้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ และได้สรุปผลว่าตัวละครทุกตัวในเรื่อง ขุนช้างขุนแผนมีพฤติกรรม

ก้าวร้าวอย่างไร้สำนึกแฝงอยู่ในส่วนลึกของจิตใจโดยแสดงออกมาเป็นความนึกคิดบ้าง วาจาบ้าง การกระทำบ้าง ความก้าวร้าวนี้มีลักษณะต่างๆ กันแล้วแต่สถานการณ์ เหตุการณ์ และความกดดัน หรือประสบการณ์ที่ได้รับในวัยเยาว์ ตัวเอกของเรื่องคือ วันทองและขุนแผนก็มีความก้าวร้าวอย่างเห็นได้ชัด

สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร (2515 : 36-65) ได้นำหลักการทฤษฎีจิตวิทยาของฟรอยด์เรื่องปมออดิปุส ทฤษฎีจิตไร้สำนึกของจุง และทฤษฎีสัญลักษณ์ของเคนเนธเบอร์กมาวิเคราะห์ความขัดแย้ง และการต่อสู้ระหว่างพ่อแม่และลูกในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี สรุปความได้ว่า วรรณคดีไทยบางเรื่องมีโครงเรื่องที่มีลักษณะตรงข้ามกับลักษณะวัฒนธรรมไทย คือ การกระทำของลูกมีความขัดแย้งหรือต่อสู้กับพ่อแม่ของตน ซึ่งการกระทำเช่นนี้ของตัวละครเป็นสิ่งที่ต้องนำหลักการทางจิตวิทยาเข้ามาช่วยศึกษา

เอมอร ชิตโสภณ ได้ใช้ทฤษฎีบุคลิกภาพของฟรอยด์มาศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมทางเพศของตัวละครเอกในเรื่อง สัญชาตญาณมืด ของ อ.อุดากร และได้สรุปผลไว้ว่า มานีตัวเอกฝ่ายหญิงมีซุปเปอร์อีโก้ (Superego) สูงในตอนต้นที่กล้าเสี่ยงแต่งงานกับดำเกิงแต่ท้ายที่สุด ในตอนจบแสดงถึงอิด ด้วยสัญชาตญาณทางเพศที่ถูกแรงกระตุ้นจากภาพแสดงความรักระหว่างปราโมทย์กับทัศนียา อย่างไรก็ตามด้วยแรงต้านทานจากความรู้สึกที่กลัวต่อคำครหาจากสังคม ทำให้มานีไม่กล้าเลือกนายแก้วซึ่งเป็นคนใช้ในบ้าน แต่กลับเลือกสุนัขอัลเซเชี่ยนแทน สำหรับดำเกิงตัวเอกฝ่ายชายเป็นผู้มีความเก็บกด (Repression) สูง ท้ายที่สุดจึงสามารถกระทำสิ่งร้ายแรง เช่น ฆ่าคนได้ เหตุผลของการฆ่าอาจจะเป็นเพราะสังคมไม่ยอมรับพฤติกรรมการนอกใจสามีประกอบกับไม่อาจทนรับการกระทำที่วิปริตผิดธรรมชาติของภรรยาตนได้ (เอมอร ชิตโสภณ. 2529 : 27)

พวงทอง องอาจ (2532 : 129-131) ได้นำหลักการทางจิตวิทยาทั่วๆ ไป มาวิเคราะห์สาเหตุของการเกิดพฤติกรรมอันไม่เป็นที่

ยอมรับในสังคมไทยของนางวันทอง นางโมรา และนางกากี ซึ่งเป็นตัวละคร จากวรรณคดีเก่าแก่ของไทย กล่าวสรุปได้ว่า สาเหตุของการเกิดพฤติกรรม มีส่วนสัมพันธ์กับชาติกำเนิด การอบรมเลี้ยงดู อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม และอิทธิพลของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ อิทธิพลของการถ่ายทอดลักษณะอารมณ์ทางพันธุกรรมมีส่วนทำให้นางวันทองเป็นคนเจ้าอารมณ์ ซึ่งเป็นสาเหตุให้นางแสดงพฤติกรรมตามความพอใจเสมอ เช่น เป็นเหตุให้นางตกเป็นภรรยาของขุนแผนก่อนการแต่งงานที่ถูกต้องตามประเพณีนิยม การกล่าววาจาที่ไม่สุภาพทำให้นางไม่เป็นที่ชื่นชอบของญาติผู้ใหญ่ฝ่ายสามี เป็นต้น ประกอบกับนางศรีประจันผู้มารดาให้การอบรมเลี้ยงดูไม่คงเส้นคงวา เน้นแต่เพียงให้เชื่อฟังผู้ใหญ่ สิ่งเหล่านี้มีผลทำให้นางวันทองเป็นบุคคลที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ส่วนนางโมรานั้น จากชาติกำเนิดของนางที่อยู่ในพื้นฐานทางวัฒนธรรมล้าหลัง ประกอบกับผู้เลี้ยงดู คือ พระฤาษี ซึ่งปัจจัยทั้งสองประการนี้มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมที่ขัดต่อศีลธรรม และฝักใฝ่ในเรื่องเพศ และพึงพอใจที่จะรักโจร เพราะตลอดเวลาที่นางอยู่กับพระฤาษีนั้นนางอยู่ในป่ามาตลอด และนางกากีก็เป็นผู้ที่เกิดอยู่ในกลุ่มชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ อีกทั้งยังมีลักษณะพิเศษประจำตัว คือ มีกลิ่นกายหอม ซึ่งลักษณะทั้งสองประการอาจจะมีความเกี่ยวข้องกับความรู้สึกทางเพศของนางกากี ทั้งนี้เนื่องจากกลิ่นกับความรู้สึกและความปรารถนาทางเพศมีความสัมพันธ์กัน และสองประเด็นนี้มีส่วนสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางเพศที่แสดงความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของนาง ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่นางอยู่อาศัยในวัง ซึ่งมีแต่สตรีจึงทำให้นางกากีอยากพบบุรุษเพศโดยเฉพาะผู้ที่มีรูปงาม อีกทั้งการที่ต้องแต่งงานกับท้าวพรหมทัตกษัตริย์ที่มีอายุมากจึงทำให้นางไม่ได้รับความสุขในชีวิตสมรสเท่าที่วัยขนาดนางต้องการ ดังนั้นเมื่อมีโอกาสพบพระยาครุฑนางจึงกล้าประพฤตินอกใจสามี

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและวิเคราะห์วิจารณ์วรรณกรรมและตัวละครด้วยทฤษฎี และหลักการทางจิตวิทยาดังกล่าวมาแล้วนั้น อาจกล่าวสรุปได้ว่า มีผู้ทรงคุณวุฒิหลายๆ ท่านเห็นความสำคัญต่อการนำความรู้ทางจิตวิทยามาใช้กันอย่างกว้างขวางในวงวรรณกรรมไทย